

TÄISKASVANUHARIDUSE RIIKLIKUD PRIORITEEDID

soovitused aastateks 2003-2004

Tallinna Pedagoogikaukooli
Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudi
uuringu aruanne 2003

Koostajad:
Rein Võormann
Jelena Helemäe
Ellu Saar
Margarita Kazjulja

S I S U K O R D

SISSEJUHATUS	2
1. TÄISKASVANUHARIDUS EESTIS ANNO 2001: õppimise eesmärgid ja erinevate gruppide osalemine	4
2. ARENGUKAVADE JA MUUDE DOKUMENTIDE ANALÜÜS	7
2.1. Riiklik Arengukava (RAK) Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument 2003-2006	7
2.2. Liitumiseelne majandusprogramm 2002	12
2.3. Eesti Vabariigi tööhõive tegevuskava	13
2.4. “Ettevõtlik Eesti“. Eesti väike- ja keskmise suurusega ettevõtete arendamisele suunatud riiklik poliitika 2002-2006	16
2.5. Ida-Virumaa riiklik tööhõiveprogramm	17
2.6. OECD aruanne “Riiklike hariduspoliitikate ülevaated. Eesti“. 2001	19
2.7. Teadmispõhine Eesti. Eesti teadus- ja arendustegevuse strateegia 2002-2006	21
2.8. Tiigrihüpe pluss. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia Eesti koolis 2001-2005	21
2.9. Õpi-Eesti. Haridusstrateegia projekt	21
2.10. Elukestva õppe strateegia	23
3. EKSPERTHINNANGUTE ANALÜÜS	29
4. TÄISKASVANUHARIDUSE PRIORITEEDID: SOOVITUSED AASTATEKS 2003-2004	42

Lisa 1: Ekspertide küsitlusleht

Lisa 2: Ekspertide nimekiri

SISSEJUHATUS

Täiskasvanuharidus ja elukestev õpe on kitsa spetsialistide ringi diskussiooni teemast muutunud Eesti Vabariigi arengu prioriteediks. Esimesed sammud täiskasvanuhariduse seadusandlikuks reguleerimiseks olid astunud veel nõukogude perioodi lõpuaastatel, kuid rõhk asetati siis täiendõppele, mitte täiskasvanuharidusele. Juba kaks aastat pärast iseseisvuse taastamist (1993. aasta novembris) võttis Eesti Vabariigi Riigikogu vastu *Täiskasvanute koolituse seaduse*, mis “alates sellest ajast muutis oluliselt täiskasvanuhariduse rolli ühiskonnas ning viis Eesti endiste sotsialismileeri riikide seas esiritta” (T. Märja. *Täiskasvanuhariduse roll Eesti ühiskonna arengus ning integreerumisel Euroopa Liiduga*. Tallinn, 2000, 30). 2000. aasta novembris kiitis Vabariigi Valitsus heaks Haridusministeeriumi esitatud, Kultuuriministeeriumi, Rahandusministeeriumi ja Sotsiaalministeeriumi poolt kooskõlastatud ning Majandusministeeriumi poolt heakskiidetud „Täiskasvanuhariduse riiklikud prioriteedid aastani 2003“. Need nägid ette tööalase koolituse süsteemi korrastamist, sealhulgas õppimisvõimaluste laiendamist riskigruppidesse kuuluvatele isikutele; väikeettevõtluse alustamise alast koolitust; sotsiaalse kohanemisvõime alast koolitus õpetajatele, nõustajatele, koolitajatele ja koolipsühholoogidele tööks riskigruppidesse kuuluvate või kohanemiskustega isikute sotsiaalse kohanemisvõime arendamisel; koolitajate koolitust; kodanikuõpetust ja osalusdemokraatiat. Riigieelarve vahenditest kaetakse praegu kulutused riigiametnike ning riigi- ja munitsipaalasutuste pedagoogide, samuti töötute koolitamiseks.

Samas on täiskasvanuhariduse olukorda uue sajandi alguseks iseloomustatud kui vastuolu: Eesti täiskasvanuhariduse(süsteemi) mittevastavus täiskasvanud elanikkonna vajadustele, globaalse konkurentsi nõuetele ning rahvusvahelisele tasemele. Täiskasvanuhariduse nõrkadeks külgedeks on peetud eelkõige tervikliku käsitlemise ja ühtse süsteemi puudumist, täiskasvanuharidusega tegelevate subjektide puudulikkust koostööd (T. Märja. *Täiskasvanuhariduse roll Eesti ühiskonna arengus ning integreerumisel Euroopa Liiduga*. Tallinn, 2000).

Arenenud industriaalriikide, s.h. ka Euroopa kogemustest on meil üht-teist õppida. Ühelt poolt seda, kuidas luua erinevaid õppimisvõimalusi, teiselt poolt aga seda, kuidas soodustada vajaduse tekkimist elukestva õppe järele kõigi rahvastikugruppide puhul. Elukestval õppel on Euroopa Liidus eriline koht, sest seda loetakse üheks peamiseks vahendiks, mis võimaldab kõikidel inimestel arendada oma potentsiaali. Eestil tuleb omaks võtta erinevad elukestva õppega seonduvad EL direktiivid ja juhtnõõrid, kuid otsustama mingi arengumustri kasuks peame me ise.

Antud töö eesmärk ongi:

- erinevate allikate alusel välja selgitada väljakujunenud nägemused täiskasvanuhariduse ja elukestva õppe kohta: kui oluliseks neid peetakse, milliseid aspekte rõhutatakse;
- viia kokku ja üldistada need nägemused, pakkudes välja Täiskasvanuhariduse prioriteedid aastateks 2003–2004.

Esimese sammuna analüüsime täiskasvanuhariduses osalemist ja õppimiskavatsusi Eestis aastal 2001. See annab kõige üldisema ülevaate sellest, kuidas elanikkonna erinevad grupid tunnetavad vajadust õppimise järele, mis piirab nende osalust.

Andmeallikaks on [Haridus- ja Teadusministeeriumi \(HTM\) ja Eesti Täiskasvanute Koolitajate Assotsiatsiooni \(ETKA\) ANDRAS poolt](#) tellitud ning Sotsiaal- ja Turu-uuringute firma Saar Poll 2001. aastal teostatud uuring. Vaatasime, kas eelnevate uuringute järel (lõhe “pidevalt õppivate” ja “õppimisest kõrvalejäänute”, kuid koolitust vajavate vahel süveneb) peab paika ka uue sajandi alguses.

Järgmise sammuna vaatlesime riiklikku/ametkondlikku nägemust täiskasvanuhariduse ja elukestva õppe kohast riigi arengus. Selleks analüüsisime tervet rida arengukavasid ja teisi tulevikku suunatud dokumente.

Kolmandaks uurisime ekspertide arvamust täiskasvanuhariduse riiklike prioriteetide kohta. Eksperdid valiti välja põhimõttel, et nad esindaksid erinevaid täiskasvanuharidusega seotud grupe: tööturuameti spetsialistid, kõrgkoolide õppejõud ja teadusasutuste uurijad, ministeeriumide ametnikud, koolitajad jne. Küsimustiku koostamisel lähtusime 2000. aasta lõpus Vabariigi Valitsuse poolt heakskiidetud „Täiskasvanuhariduse riiklikud prioriteetidest aastani 2003“.

Nende allikate kokkuvõimise tulemusena saigi sõnastatud ettepanek täiskasvanuhariduse riiklike prioriteetide osas aastateks 2003 –2004.

1. TÄISKASVANUHARIDUS EESTIS ANNO 2001: õppimise eesmärgid ja erinevate gruppide osalemine

Käesoleva lühiülevaate aluseks on HTM'i ja Eesti Täiskasvanute Koolitajate Assotsiatsiooni (ETKA) ANDRAS poolt tellitud ning Sotsiaal- ja Turu-uuringute firma Saar Poll teostatud uuringu materjalid. Nimetatud uuringute firma viis ajavahemikul 21.-30. november 2001 baromeeteruuringu käigus läbi üleriigilise küsitluse, mille eesmärk oli saada informatsiooni täiskasvanute jätkuhariduses osalemise, õpivajaduste ja -võimaluste kohta. Suulise intervjuu vormis küsitleti 1008 inimest vanuses 15-74 aastat üle Eesti. Oluline on lisada, et tegemist on kõige värskema täiskasvanuharidust üleriigilises plaanis käsitleva uuringuga.

Uuringu tulemuste kohta on Sotsiaal- ja Turu-uuringute firma Saar Poll esitanud HTM'le ja ETKA ANDRAS'ele mahuka aruande. See käsitleb esmalt õpingutes osalemist erinevate elanikkonna gruppide lõikes ning seejärel täiskasvanuhariduse sisulist poolt. Olulisemad järeldused on:

- 1) 2001. aasta jooksul osales erinevates koolitusvormides (õhtu- ja kaugõppevorm, õpe ekstemina, täiendkoolituse või ümberõppe kursus) **13 protsenti** Eesti 15-74 aasta vanustest inimestest. Sellest tasemekoolitusega oli haaratud üsna tühine osa;
- 2) **Õppima asumise motiividest** olid esikohal *enesearendamine, ametialase kvalifikatsiooni tõstmine, kompetentsuse suurendamine, soov olla konkurentsivõimeline*. Selliseid põhjusi nagu *oht kaotada töö, soov vahetada elukutset või töökohta, töötu staatus või põhitöökohta saamise lootus* mainiti tunduvalt harvemini;
- 3) Kõige sagedamini käidi **kutse- ja erialastel kursustel**. Märkimisväärne on, et kui 20-29 aastaste vanusrühm pühendas enam tähelepanu erialasele õppele, siis vanemad inimesed kutseõppele ja muule enesearendusele. Konkreetsetest kursustest olid eriti hinnas *keele-, arvuti- ja autojuhtimise kursused*. Ainevaldkondadest osutusid populaarseimateks meditsiin, tervishoid, haridus- ja pedagoogika, teenindus, transport, side juhtimine, tööstus, energeetika ja ehitus;
- 4) Koolituse läbinutest ligikaudu kaks kolmandikku pidas seda kordaläinuks, hinnates **koolituse taset** 10 pallises süsteemis pallidega 8-10. **Koolituse kasulikkust** hindasid õppurid veelgi kõrgemalt, ehkki kasulikkuse konkreetne sisu uuringust kahjuks ei selgu;
- 5) Üldine **hinnang koolituse sisulisele** küljele oli samuti kõrge. Eriti rõhutati, et õpingute tulemusel ollakse suuteline end ise edaspidi täiendada ja õpitut teistelegi seletama. Oluline on, et õppijal on tekkinud usk oma õpivõimetesse ja kujunenud oskus orienteeruda õpitud valdkonnas;
- 6) Valdav osa koolitusprogrammides osalenutest käisid koolitusel **tööajast** (mis tähendab ka, et õppijate enamiku moodustasid töötavad inimesed, töötute osakaal oli õppijate hulgas üsna tagasihoidlik) ning olid enamasti **kompenseeritud ka töötasuga**. Tööandja hoiak töötajate enesetäiendamisse ja koolitusse oli vastanute väitel soosiv;
- 7) Aasta jooksul õppinud ja järgmiseks aastaks õppimisplaan omavate inimeste osakaalud olid enam-vähem võrdsed – vastavalt iga kaheksas ja üheksas. Murettekitav on aga asjaolu, et **ligi pooled küsitletutest ei olnud õppima asumisest üldse**

huvitatud. Kõige olulisemaks takistuseks peeti seejuures vanust (*liiga vana*), millele järgnesid õppimisvajaduse puudumine ja rahapuudus.

8) Õppijate osakaal **naiste** hulgas oli kõrgem kui **meeste** hulgas. Kui naiste puhul oli õppima asumisel ülekaalukalt esikohal *soov enesearendamiseks*, siis meeste korral oli peamiseks motiiviks *ametialase kvalifikatsiooni tõstmine*;

9) Kõige aktiivsemad õppurid olid **vanusegrupi** 20-29 esindajad. Kõige madalam oli õppinute osakaal kõige nooremas (15-19) ja kõige vanemas (60+) vanusrühmas. 15-19 aastaseid tiivustab õppima eelkõige soov *olla konkurentsivõimeline*, teisi vanusrühmi aga *enesearendamine* ja *ametialase kvalifikatsiooni tõstmine*. Mitteõppimise kõige olulisem põhjus nooremate hulgas oli rahapuudus, alates 40 eluaastast aga arvamus, et ollakse *liiga vana*;

10) **Eestlased** olid märksa aktiivsemad õppijad kui **mitte-eestlased**. Oluline erinevus rahvuse pinnal ilmnes ka koolituse eest tasumisel - kui eestlaste puhul maksis õppimise kulud suurel osal töökoht ja vaid kolmandik tasus selle eest ise, siis mitte-eestlastest tasus kolm viiendikku kulud oma taskust;

11) Mida kõrgem on inimese **haridustase**, seda rohkem õpitakse ka pärast (kõrg)kooli lõpetamist, otsitakse ise võimalusi enesetäiendamiseks ning käiakse ka teadmisi täiendamas. Madalama haridustasemega inimeste puhul oli õppima asumise olulise põhjusena märgitud - *töökoht suunas*;

12) Kõrgema **sissetulekuga** grupis oli ka õppijate osakaal kõige kõrgem, samuti võis täheldada, et sissetuleku tõustes suurenes ka soov edaspidi õpingutes osaleda. Murettekitav on ka tõsiasi, et väiksema sissetulekuga inimesed on õpingute eest tasunud ise hoopis sagedamini, kui suuremate sissetuleku saajad;

13) **Juhtivtöötajad** olid võrreldes reatöötajatega märksa sagedamini oma teadmisi täiendanud, seejuures olid ka nende õppima asumise motiivid mõnevõrra erinevad (juhid: *enesearendamine, kompetentsuse suurendamine*, reatöötajad: *soov olla konkurentsivõimeline*). Põhitegevusest lähtuvalt (palgatöötaja, ettevõtja, pensionär) olid kõige aktiivsemad õppijad **palgatöötajad** (seejuures eelistuseks tööga seotud valdkond), kelle puhul õpingute eest tasujaks oli sagedasti tööandja. Kõige enam koolitavad oma töötajaid riigieelarvelised asutused, erastatud ettevõtete puhul oli õppijate protsent oluliselt madalam;

14) **Maalt** ja **linnast** pärit õppijate protsent oli enam-vähem võrdne. Küll aga ilmnesid regionaalsed erinevused - kui Lääne-Eestis õppis ligikaudu iga neljas, siis Kirde-Eestis tegi seda vaevu iga kaheteistkümnnes täiskasvanu;

Võrreldes käesoleva uuringu tulemusi Sotsiaal- ja Turu-uuringute firma Saar Poll 1995. aasta ning Statistikaameti egiidi all TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudi poolt 1997. aastal teostatud samalaadsete uuringute tulemustega, tuleb tõdeda, et muutunud on üsna vähe. Täiskasvanud õppijate osakaal on jäänud sisuliselt samaks, teadmisi täiendamas käivad ühed ja samad elanikkonna grupid ning vastupidi, õpingutest kõrvale jäävad samuti samad rühmad ja samadel põhjustel. Olulisi muutusi pole toimunud ka õppima asumise motiivides ega õpingutest kõrvalejäämise põhjustes.

Kuivõrd kiiresti jõuab inimesteni arusaam, et ilma õppimiseta pole tänapäeval enam võimalik toime tulla ei tööl ega elus laiemalt, sõltub konkreetsetest tingimustest ja võimalustest.

2. ARENGUKAVADE JA MUUDE DOKUMENTIDE ANALÜÜS

2.1. EESTI RIIKLIK ARENGUKAVA (RAK) EUROOPA LIIDU STRUKTUURIFONDIDE KASUTUSELEVÕTUKS – ÜHTNE PROGRAMMDOKUMENT 2003–2006

Tegemist on programmdokumendi eelnõuga, mis on esitatud konsultatsiooniks ja arvamuste kogumiseks sotsiaal-majanduslikele partneritele ja Euroopa Komisjonile. Euroopa Liidu (EL) liikmeks saades avaneb ka Eestile võimalus osaleda EL regionaalpoliitikas ning saada olulise suurusega rahalist toetust EL eelarvest. Abi reaalseks saamiseks ja kasutamiseks peab aga liikmesriik koostama vastava mitmeaastase programmdokumendi, mis leiab heakskiitmist Komisjoni poolt ning kindlustama ka programmi nõuetekohaseks elluviimiseks vajalikud haldusstruktuurid ja protseduurid.

Nimetatud dokument koosneb kuuest peatükist, millest kõik käsitlevad rohkemal või vähemal määral ka (täiskasvanu)haridust või sellega seonduvaid küsimusi.

RAK'i sotsiaalmajandusliku olukorra iseloomustuse **hariduse peatükis** on eraldi alaosana välja toodud **täiskasvanuharidus**. Selles märgitakse, et kahaneva rahvastikuga riigina on Eesti jaoks oluline suurendada õppimisvõimalusi täiskasvanud inimestele. Selleks tuleb kogu tasemekoolituse ulatuses luua õppimisvõimalused ka nendele inimestele, kelle jaoks õppimine pole põhitegevus ning **suurendada juurdepääsu tööalasele koolitusele ja vabahariduslikule koolitusele**.

Eestis on täiskasvanud inimestele loodud osalise koormusega õppimise võimalused üldkeskhariduse omandamiseks. Samuti toimub vastuvõtt osalise koormusega keskkooli baasil kutsekeskhariduse omandamiseks. Mõlemal nimetatud juhul toimub õpe riigieelarvelise tellimuse raames.

Hetkel puudub vastuvõtt põhihariduse järgse kutsekeskhariduse omandamiseks osalise koormusega õppevormis. Otstarbekas on suurendada täiskasvanute õppimisvõimalusi kõrgkoolide ja ülikoolide avatud ülikoolides.

Dokumendis rõhutatakse, et **eraldi tähelepanu nõuab täiend- ja ümberõppe süsteemi arendamine tööturul aktiivselt osalevatele inimestele**. Senini on suhteliselt suurema tähelepanu all olnud ainult töötute või madalama kvalifikatsiooniga inimeste ümberõpe. Elukestva õppe tegelik rakendumine Eestis eeldab esmalt kõikidele soovijatele ümber- ja täiendõppe võimaluste tekkeks mehhanismide loomist. Kuigi rahastamiskeemid peaksid tuginema eelkõige inimese enda vastutusel, vajavad väljaarendamist laenuvõtmise võimalused ja -tingimused. Välja on vaja töötada täiendõppe ja töökogemuse arvestamise kord tasemeõppes õpingute alustamisel.

Tööalase täiendõppe võimaluste tagamiseks on seadusega riigieelarves ette nähtud vahendid riigiametnike ning riigi- ja munitsipaalõppeasutuste pedagoogide koolitamiseks. Samuti tagab seadusandlus tööalase koolituse töötutele tööturupoliitika

raames. Töölase koolituse võimaluste laiendamiseks on loodavate kutseõppekeskuste juurde planeeritud täiendõppekeskused täiskasvanute töölase koolituse läbiviimiseks.

Vabaharidusliku koolituse arendamiseks toetab riik vabahariduslike koolituskeskuste tegevust, eraldades koolitusluba omavatele vabahariduslikele koolituskeskustele, kelle poolt aastas pakutava õppe maht ületab 3600 õppijatundi, toetuse keskuse juhi ja kuni kahe õpetaja töötasuks.

Tulevikku vaatava(k)14366taaskkuu6 (T)28(u)02p7d t(1)286a keahaTJ1~14t(1)286a aj65ppe4(s)28(l)41

Struktuurse töötuse leevendamise ja ennetamise seisukohalt on oluline **rohkem kui 10 aastat tagasi hariduse omandanud inimeste täiend- ja ümberõpe**. Töötutele korraldavad kuni 6 kuud kestvat koolitust tööhõiveametid, kuid hetkel puudub riigi poolt suunatud tööalase koolituse süsteem tööturul aktiivselt osalevatele inimestele. Selle arendamiseks tuleb **välja töötada täiskasvanud õppuritele suunatud eelneva töö- ja õpikogemuse arvestamise süsteem ning luua tingimused õppimise ning töö- ja pereelu ühitamiseks**.

Aitamaks nii täiskasvanutel kui esmakordselt tööturule sisenevatel noortel teha valikut nende haridusele, töösukstele ja isikuomadustele vastava töö või töölesaamiseks vajaliku koolituse leidmisel, pakuvad tööhõiveametid alates 2000. aasta oktoobrist uut tööturuteenust – **kutsenõustamist**.

Kutsenõustamist vajavate isikute sihtrühma kuuluvad eelkõige:

- töötud noored – kutse-, erialase või ametialase väljaõppe ning töökogemuse puudumise, väheste teadmiste töömaailmast, tööotsimisoskuste puudumise tõttu;
- pikaajalised töötud – kutse-, erialaste või ametialaste oskuste kaotuse ning sotsiaalse heitumuse tõttu seoses pikaajalise eemalviibimisega töajouturult;
- ümberõppevajadusega töötud – vajaduse tõttu valida uus tööturul nõutav eriala.

Strateegia lähtekohad

Strateegia lähtekohtade iseloomustamisel märgitakse, et Eesti tugevaks küljeks võib lugeda elanikkonna suhteliselt **kõrget keskmist haridustaset**. Haridus on Eestis olnud traditsiooniliselt kõrgelt väärtustatud ja viimasel aastakümnel on selle prestiiž veelgi tõusnud. Üldhariduse kõrgem tase on eelduseks tööjõu ümberõppimisvõimele ja laiemas mõttes paindlikkusele. Teisalt, tööpuudus Eestis on suurel määral struktuurne, kuna enamasti madala kvalifikatsiooniga töötutele sobivaid töökohti ei ole. Samas on **kvalifitseeritud tööjõu nappus** üks peamisi takistusi nüüdisaegsete ettevõtete loomisele ja laienemisele. Haridussüsteem ei kindlusta inimeste piisavat **ettevalmistust tööeluks, tööjõu paindlikkust** kohanemisel tööturu muutustega, aga samuti võimalusi ja inimeste valmisolekut **elukestvaks õppeks**.

Prioriteedid

RAK'is on fikseeritud viis prioriteeti, millest esimesena kirjas olev **Inimressursi arendamine** puudutab kõige otsesemalt täiskasvanuharidust. Selle prioriteedi üldine eesmärk on Eesti tööjõupotentsiaali suurendamine ja parem ärakasutamine. Prioriteeti viiakse ellu järgmise viie meetme kaudu:

- tööjõu paindlikkust, toimetulekut ja elukestvaid õpet tagav ning kõigile kättesaadav haridussüsteem;
- majanduse konkurentsivõimet suurendav inimressursi arendustegevus väikeettevõtluse ning teadus- ja arendustegevuse valdkonnas;
- aktiivsete tööturumeetmete rakendamine;
- haldussuutlikkuse tugevdamine;
- sotsiaalse kaasatuse suurendamine.

Nimetatutest kolm esimest kajastavad rohkem või vähem täiskasvanuharidust.

Esimese meetme - **Tööjõu paindlikkust, toimetulekut ja elukestvaid õpet tagav ning kõigile kättesaadav haridussüsteem** - üldine eesmärk on inimressursi

arendamine ja konkurentsivõime suurendamine tööturul haridussüsteemi täiustamise ning elukestva õppe keskkonna loomise kaudu.

Meetme spetsiifilised eesmärgid on:

- õppe kvaliteedi tagamine,
- võimaluste ja tingimuste loomine elukestvaks õppeks,
- võrdsete võimaluste tagamine haridusele juurdepääsuks.

Meetmete sisu kohta märgitakse, et Eesti ühiskonna ja majanduse arengu peamiseks tagajaks on kõrgelt haritud ning muutustega kiiresti kohanev konkurentsivõimeline tööjõud. Eesti haridussüsteem pole suutnud piisavalt kohaneda kiiresti muutuva tööjõunõudlusega ning tagada kõigile tööturule suunduvatele noortele piisav haridustase ja vajalikud kutseoskused. Kutseõppeasutuste madal maine, õppe puudulik kvaliteet ja väljalangejate suur osakaal on Eesti hariduse üheks suuremaks probleemiks. Seetõttu on meetme raames keskne tähtsus **kutsehariduse arendamisel** ning selle rahvusvaheliselt võrreldava kvaliteedi saavutamisel.

Kutseõppe kvaliteedi tõstmiseks on esmatähtis **tõsta kutseõppeasutuste pedagoogide kvalifikatsiooni nende taseme- ja täiendkoolituse parandamise kaudu.**

Arvestades demograafilist olukorda, kus rahvastik vananeb ning juba järgmisel aastakümnel tuleb tööturule järjest vähem noori, peab Eesti investeerima **täiend- ja ümberõppesüsteemi** neile, kes juba tööturul on või pärast vaheaega sinna suunduvad. Uuendamist vajavad nii baasoskused (keeled, IKT jt.) kui erialased teadmised ja oskused. Selleks kavandatakse koolitustoetuste rakendamist tööalaseks koolituseks ning ümberõppeks.

Peale tööjõu arendamise vastavalt erinevate ettevõtete vajadustele on ülimalt oluline ka **riskirühmade** ja madalama konkurentsivõimega inimeste toomine haridusse ja tööturule. Haridusele juurdepääsu suurendamiseks tuleb **toetada paindlike õppevormide rakendamist nii tasemehariduses kui väljaspool seda**, et tagada õppimisvõimalused erivajadustega inimestele, täiskasvanutele, haridussüsteemist väljalangenutele jt. Et suurendada nii noorte kui ka täiskasvanute teadlikkust õppimis- ja tööturuvõimalustest ning isiklikest võimalustest ja võimetest, on vajalik välja kujundada kõikides regioonides kättesaadav **karjääri- ja kutsenõustamissüsteem**. Nõustamissüsteem hakkab ühtlasi kaasa aitama õppurite koolist väljalangevuse ja haridustee katkestamise ennetamisel.

Toetatakse tegevusi, mis vastavad järgmistele üldisematele suundadele:

- õppe kvaliteedi tõstmine pedagoogide ja õppejõudude paranenud täiendkoolituse ning kvaliteedisüsteemi arendamise kaudu;
- elukestva õppe võimaldamiseks vajalikud tegevused, s.h. võrdse juurdepääsu kindlustamine täiskasvanute tööalasele koolitusele ning täiendavate õppevormide kasutuselevõtmine;
- tööturule suunduvate noorte piisava haridustaseme ja kutseoskuste tagamine (s.h. õppurite väljalangemist ennetavad ning väljalangenute haridussüsteemi tagasitoomist toetavad abinõud kõikidel haridustasemetel).

Horisontaalsete (läbivatena) kavandatakse järgmisi tegevussuundi:

- paindlike õppimisvõimaluste kindlustamine erivajadustega inimestele,
- võimaluste loomine uute baasoskuste ning tehnoloogiate omandamiseks, s.h. EL keeled, kodanikukasvatus, infotehnoloogia, keskkonnahoid ja ettevõtluse alused.

Sihtgruppidenähaakse:

- taseme (eelkõige kutsehariduses) ja täiendkoolituses õppijad;
- kutsehariduse pedagoogid, õppejõud, teadlased;
- haridussüsteemist väljalangenud noored;
- taseme- ja täiendkoolitusele raskesti ligipääsevad grupid (erivajadustega inimesed, tööturul väljatõrjutud täiskasvanud elanikkond, haridustee katkestanud jt);
- koolitus- ja haridusasutused;
- ettevõttepõhises koolituses ja praktikas osalejad (õppijad ja juhendajad);
- karjääri- ja kutsenõustamisteenuse pakkujad ja saajad;
- kutsequalifikatsiooni omistajad ja taotlejad.

Teise meetme — **Majanduse konkurentsivõimet suurendav inimressursi arendustegevus väikeettevõtluse ning teadus- ja arendustegevuse valdkonnas** — üldiseks eesmärgiks on ettevõtlusõppe ja personali täiendkoolituse laiendamine ja parandamine.

Meetme spetsiifilisteks eesmärkideks on:

- ettevõtlusaktiivsuse suurenemine ja olemasolevate ettevõtete areng;
- arendustöök võimeliste ettevõtete osakaalu kasv;
- ettevõtluse arengu regionaalsete erisuste vähendamine.

Alustavate väikeettevõtjate puhul rakendatakse toetusi ettevõtja enda koolitamiseks ja nõustamiseks. Nõustamissüsteemi vajalikule tasemele viimiseks nähaakse ette koolitusvõimalused ka tugistruktuuride töötajatele.

Teatud arengufaasis saab mitmete ettevõtete arengu peamiseks takistuseks vähene teadlikkus kvaliteedijuhtimise, tehnoloogilise arengu ja patenteerimise tähtsusest konkurentsivõime tagamisel, samuti innovatsiooni- ja tehnoloogia juhtimise alase koolituse puudumine ning inseneride nappus Eestis. Sellest tulenevalt on käesolev meede suunatud ka ettevõtete T&A ning innovatsioonilase kompetentsustaseme tõstmisele ning töötajate mobiilsuse suurendamisele ettevõtete ja T&A asutuste vahel.

Kolmanda meetme — **Aktiivsete tööturumeetmete rakendamine** — puhul märgitakse RAK'is järgmist: struktuurse tööpuuduse vähendamiseks tuleb tõsta töötute kvalifikatsiooni, mis on saavutatav läbi töötute ja koondamisteate saanud töötajate täiend- ja ümberõppe.

RAK'i prioriteet nr.4 on: **Infrastruktuur ja kohalik areng**, mille raames tuuakse välja meede: kutse- ja kõrghariduse infrastruktuuri moderniseerimine.

Nimetatud meetme üldesmärgiks on materiaalsete tingimuste loomine tööturu nõuetele vastava ja rahvusvaheliselt konkurentsivõimelise kutse- ja kõrghariduse andmiseks.

Spetsiifilised eesmärgid on:

1. Saavutada kutse- ja kõrgkoolides ning teadus- ja arendusasutustes:
 - nüüdisaegne õppe- ja teadustööd soodustav keskkond;
 - kvaliteetset õpet toetav õppe- ja teadustöö tehniline baas;

- koolide ja teadusasutuste raamatukogude varustatus esmatähtsa õppe- ja teaduskirjandusega ning internetipõhise teenuse laiendamine.
2. Arendada välja noorte tööturule astumist soodustavad infrastruktuurid:
- noorte info- ja nõustamiskeskuste võrgustik;
 - avatud noortekeskuste võrgustik.

2.2. LIITUMISEELNE MAJANDUSPROGRAMM 2002

See on strateegiadokument, mis sisaldab keskpikka makromajanduslikku prognoosi ning fikseerib üldised majanduspoliitika eesmärgid, kavandatavad majanduspoliitilised instrumendid ja struktuursed reformid järgmiseks neljaks aastaks.

Vaatamata majanduslikule suunitlusele, käsitleb dokument ka (täiskasvanu)hariduse probleematikat.

Peatükis “Struktuursed reformid“ märgitakse, et lähiaastatel ellu viidavate struktuursete reformide eesmärkideks on, muuhulgas, **suurendada tööjõu kvaliteeti ja pakkumist**.

Majanduskasvu peamiseks allikaks on **tootlikkuse tõus**, selle saavutamiseks on vaja investeerida inimkapitali ja tehnoloogiasse. Haridussüsteem valmistab tihti ette spetsialiste, kel on raskusi endale rakenduse leidmisega, samas on ettevõtetel teatud piirkondades ja majandusharudes raskusi kvalifitseeritud tööjõu leidmisel. Haridussüsteemi reform ning aktiivsete meetmete rolli suurendamine tööhõivepoliitikas on suunatud **tööjõu kvaliteedi suurendamisele** ning tööjõu nõudluse ja pakkumise vahelise erinevuse kaotamisele.

Haridusreformi alapeatükis on eraldi osana välja toodud täiskasvanute koolitus. Selles rõhutatakse, et töötuse ennetamiseks ja ettevõtete konkurentsivõime tõstmiseks tuleb täiustada täiskasvanute koolituse süsteemi, investeerida täiend- ja ümberõppesse ning toetada elukestvat õpet. Tähtis on välja arendada **nõustamissüsteem**, et õpilased ja täiskasvanud saaksid haridus- ja karjäärivalikute tegemiseks adekvaatset informatsiooni õppimis- ja töötamisvõimalustest ning tööturu vajadustest.

Et suurendada ainult põhiharidust omavate **inimeste juurdepääsu õppimisvõimalustele**, muutis haridusministeerium käesoleva aasta (2002) alguses täiskasvanute gümnaasiumite tegevust reguleerivat seadusandlust. Alates 2002. aasta septembrist on täiskasvanute gümnaasiumites võimalik õppijal õppida üksikute ainete kaupa ning valida ise endale sobiv koormus.

Kutseõppeasutustes täiskasvanute **töölase koolituse paindlikumaks muutmiseks** viidi 2001. aasta lõpus seadusandlusesse sisse muudatus, mis võimaldab kutseõppeasutustel kaasata õppetöö korraldamisse kõrge erialase kvalifikatsiooniga praktikuid, kellelt ei nõuta pedagoogilist ettevalmistust. Eesmärk on tagada õppijatele teadmised kaasaegsetest töövõtetest.

Erasektori algatusel ning finantseerimisel käivitus 2002. aasta aprillis Eestis projekt “Vaata Maaailma”, mille eesmärgiks on suurendada oluliselt **interneti kasutajate** arvu ning tõsta sellega Eesti elanike elukvaliteeti ja riigi konkurentsivõimet Euroopas

Täiskasvanute koolituse valdkonnas on Haridusministeeriumis 2002. aastal kõige tähtsamaks tegevuseks Eesti elukestva õppe strateegia ning sellest lähtuva tegevuskava koostamine, millega soovitakse luua alus muudatuste tegemiseks täiskasvanuhariduse ja elukestva õppe valdkonnas. Strateegia projekt esitatakse Vabariigi Valitsust täiskasvanuhariduse küsimustes nõustavale kogule seisukohavõtuks 2003. aasta alguses.

2.3. EESTI VABARIIGI TÖÖHÕIVE TEGEVUSKAVA 2003

Vabariigi Valitsus kinnitas tegevuskava 2002. aasta 16. juuli istungil. Tööhõive tegevuskava 2003 on välja töötatud koostöös Haridus-, Majandus- ja Siseministeeriumiga, kaasates sotsiaalpartnereid ning on üles ehitatud vastavalt Euroopa tööhõive põhisuundadele.

Selle eraldi alaosa käsitleb Euroopa Liidu tööhõive põhisuundade olulist komponenti – horisontaalseid ehk selliseid põhimõtteid, mida tuleks läbivalt kõikide tegevuste elluviimisel silmas pidada. Tegevuskava üheks nn. horisontaalseks (läbivaks) põhisuunaks on **elukestev õpe**, teised suunad: täishõive kui Euroopa Liidu tööhõivepoliitika eesmärk; töö kvaliteedi ja eaka tööjõu väärtustamine; sotsiaalpartnerlus; erinevate tööhõivestrateegia sammaste raames elluviidavate tegevuste tasakaalustatus; Euroopa Liidu liikmesriikidega ühiste indikaatorite väljatöötamine.

Tööhõive tegevuskava lähtub Euroopa komisjoni Elukestva Õppe Memorandumi elukestva õppe definitsioonist, kus selle all mõistetakse kõiki elu jooksul ette võetud õppetegevusi, eesmärgiga parandada oma teadmisi, oskusi ja kompetentsi vastavuses iseenda, kodanikkonna, ühiskonna (sotsiaalse sidususe) ja/või tööturu vajadustega, ning seda nii formaalsel kui informaaalsel kujul.

Lähtudes sellest, et elukestva õppe süsteemi loomine eeldab tihedat ning koordineeritud koostööd Vabariigi Valitsuse tasemel, riigi, kohalike omavalitsuste ja sotsiaalpartnerite ning koolituse pakujate vahel, käsitletaksegi Tööhõive tegevuskavas oskuste arendamist “uue tööturu” ja elukestva õppe kontekstis, ***inimeste tööga hõivatuse suurendamise*** nn. põhisamba raames. Nimelt on Euroopa Liidu liikmesriikide tööhõive tegevuskavades kõik tegevused liigitatud nelja põhisamba alla: inimeste tööga hõivatuse suurendamine; ettevõtluse arendamine; ettevõtete ja nende töötajate kohanemise toetamine; võrdsete võimaluste tagamine.

Inimeste tööga hõivatuse suurendamise nn. põhisamba alla kuuluva “uue tööturu” ja elukestva õppe suunitluse raames keskendutakse Elukestva õppe strateegia koostamise ajalisele graafikule; seadusandluse muutmisele täiskasvanute õppimisvõimaluste suurendamiseks (täiskasvanute õpe paindlikumaks muutmine ning kutseõppeasutustele võimaluse loomine kaasata õppetegevusse rohkem praktikuid); täiskasvanuhariduse riiklikele prioriteetide põhimõtete ja kuulutamise korra tutvustamisele.

Seoses Täiskasvanuhariduse riiklike prioriteetidega aastast 2003 täheldatakse, et elukestva õppe strateegia loomise tõttu kujunevad täiskasvanuhariduse riiklikud prioriteetidid rohkem **arendustegevuse keskseteks ja vähem koolituse keskseteks** kui

seni. See pidavat kajastuma ka 2003. aasta alguseks Haridusministeeriumi poolt kavandatud täiskasvanute koolituse seaduse muudatuses – kui praegu kohustub Haridusministeerium nägema oma valitsemisala eelarves lähtuvalt täiskasvanuhariduse riiklikest prioriteetidest ette vahendeid täiskasvanu koolituseks, siis tulevikus on kohustus lähtuvalt prioriteetidest ette näha vahendid täiskasvanuhariduseks. Taoline sõnastuse muutus võimaldab rahastada senisest rohkem arendustegevust lähtudes strateegias, riiklikes prioriteetides ja tegevuskavas ettenähtust.

Elukestvat õpet käsitletakse ka ettevõtete kohanemisvõime suurendamise eeldusena, seda **Ettevõtete ja nende töötajate kohanemise toetamise** põhisamba “Ettevõtete kohanemisvõime suurendamine läbi elukestva õppe” suunitluse raames. Nimelt lähtudes sellest, et riiklik täiendõppe koolitussüsteem on seni suunatud ainult riigiametnike ning riigi- ja munitsipaalasutuste pedagoogide koolitamiseks, peetakse oluliseks **täiend- ja ümberõppesüsteemi toimimise ja rahastamise põhimõtete väljatöötamist**. 2002. aasta jaanuaris Eesti Töandjate Keskliidu, Vabariigi Valitsuse ja Eesti ametiühingute Keskliitude vahel sõlmitud “Kokkuleppe 2002. aasta tööturupoliitika kohta” kohaselt peaksid pooled moodustama töörühma, kes töötab välja osapoolte huve arvestava täiend- ja ümberõppesüsteemi toimimise ja rahastamise põhimõtted ning esitab need Haridusministeeriumile.

Suunitlustest, mida tööhõive tegevuskavas otseselt elukestva õppega ei seostata, kuid mis haakuvad kehtivate täiskasvanuhariduse prioriteetidega, tooksime välja **Inimeste tööga hõivatuse suurendamise** nn. põhisamba alla kuuluva “Töovahenduse arendamise ja kitsaskohtade vältimisele suunatud tööturupoliitika”. Selle suunitluse raames nähakse ette rida meetmeid, mis peaksid aitama kaasa aktiivsete tööturumeetmete rakendamise süsteemi arendamisele (tööturumeetmete jälgimise ja hindamise süsteem; kutsenõustamise lisamine tööturuteenuste hulka; avaliku teenuse standardite edasiarendamine; Euroopa Sotsiaalfondi rakendamise ettevalmistamine jne.).

Seoses aktiivsete tööturumeetmete osakaalu suurendamise vajadusega nähakse ette ka **tööhõiveametite töötajate koolitus**¹. PHARE 2000 projekti “Toetus tööturuteenuste tasakaalustatud arengule” raames on planeeritud individuaalsete tegevuskavade koostamise koolitus tööhõiveametite konsultantidele. Kuna kavas on kõikidesse tööhõiveametitesse tööle võtta vähemalt üks töötaja, kelle tööülesandeks on kontaktide loomine kohalike ettevõtetega, siis peavad nimetatud konsultandid eelnevalt läbima spetsiaalse koolituse. PHARE projekti “Puueteega inimeste tööhõive suurendamine” raames töötatakse 2003. aastal välja töökohtade kohandamise teenus – selleks koolitatakse ka vastavaid spetsialiste.

Oluline osa tegevuskavast on pühendatud **Kutsehariduse arendamisele ja kohandamisele ettevõtjate ja teiste sihtgruppide vajadustele**.

Prioriteetsed eesmärgid aastaks 2004 on “Tegevuskava kutseharidussüsteemi arendamiseks Eestis aastatel 2001-2004” kohaselt järgmised:

¹ Kuna meetmete tulemuste kirjeldus on tegevuskavas kokku viidud uute tegevussuundade kirjeldusega, jääb nii mõnigi kord selgusetuks, kas kõne all olev tegevus on kavandatud aastaks 2003 või hoopis peaks olema selleks ajaks teostatud.

- õppimisvõimaluste tagamine kuni 18-aastastele noortele koos võimalustega noorte huvidele ja võimetele vastavate õppekavade valikuks, et hõlbustada üleminekut koolist tööellu, ja **jätkuõppe korraldamine täiskasvanutele kutsekvalifikatsiooni kõrgemate tasemetega omandamiseks.**
- õppekvaliteedi kindlustamine (sh. **õpetajakoolituse ning pedagoogide täiendkoolitussüsteemi arendamine jne.**)

Eesmärgid 2003. aastaks täpsustatakse ja fikseeritakse 2003. aasta alguseks tulenevalt aastatel 2001-2002 saavutatud tulemustest, tööhõive tegevuskava aga märgib ära järgmised kutsehariduse arendamisele suunatud meetmed:

- kutseharidust reguleeriva seadusandluse muutmine, mis võimaldab ellu viia rida olulisi tegevusi, sh ka kutsealase eelkoolituse läbiviimist põhi- ja gümnaasiumi riikliku õppekavaga ettenähtud valikainete raames **sealhulgas ka nendele noortele, kes on väljunud koolikohustuse eest ja omandavad põhiharidust kaugõppe või õhtuses vormis;**
- kutseõppeasutuste tegevuse tulemuslikkuse hindamissüsteemi loomine, sh. ka selle hindamine, kuivõrd väljaõpe **loob eeldusi edasiõppimiseks;**
- kutsestandardite koostamine, mis ei puuduta kaugeltki ainult õppureid, vaid muudab tööalast keskkonda tervikuna, sh. nõuab ka staažikatelt töötajatelt kinnitust (kutseomistamise protseduuri kaudu) oma kvalifikatsioonile;
- sotsiaalpartnerite kaasamine kutsehariduse juhtimisse.

2003. aastaks **ettevõtluse arendamise** põhisamba “Ettevõtlusega tegelemise ning sellega alustamise lihtsustamise” suunitluse raames kavandatud tegevuste kirjeldamisel lähtub Tööhõive tegevuskava riiklikust ettevõtluspoliitika dokumendist “Ettevõtlik Eesti”. Inimressursi arendamist kui üht ettevõtluspoliitika prioriteetset valdkonda käsitleme eraldi “Ettevõtliku Eesti” dokumendi kirjelduses.

Ettevõtluse arendamise põhisamba “Kohalikul tasandil tööhõivet soodustava tegevuse toetamise” suunitluse raames keskendutakse tööhõive tegevuskavas regionaalarenguprogrammide kirjeldusele, viidatakse piirkondlikule tööhõiveleppetele kui olulisele vahendile probleemsetes piirkondades tööpuuduse leevendamiseks, rõhutatakse tööhõivenõukogude olulist rolli tööturumeetmete efektiivsemaks muutmisel ning iseloomustatakse Ida-Virumaa riiklikku tööhõiveprogrammi.

Eesti Regionaalarengu strateegias sõnastatud eesmärkide kohaselt on Eesti regionaalpoliitika rakendamise oodatav tulemus regionaalarengu tasakaalustatus aastaks 2003 nii keskmise elatustaseme kui ka tööpuuduse osas. Viimase puhul sedavõrd, et ühegi maakonna tööpuudus ei ületaks enam kui 35% Eesti keskmist. Sellest võib järeldada, et olemasolevad regionaalarengu programmid peaksid olema aastaks 2003 realiseeritud. Samas märgitakse tööhõive tegevuskavas, et prioriteetsed programmid ja neile kulutatavad konkreetsed summad selguvad alles peale 2003. aasta riigieelarve vastuvõtmist.

2003. aasta jooksul on kavas tõhustada tööhõivenõukogude tegevust ja laiendada nende vastutust ning **valmistada neid ette osalemiseks EL struktuurfondide, eeskätt Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) vahendite kasutamiseks.**

Ida-Virumaa riikliku tööhõiveprogrammiga seonduvat iseloomustame eraldi vastava dokumendi analüüsis.

Ettevõtluse arendamise samba “Tööhõive ja koolitusega seotud maksupoliitika muutmise” suunitluse puhul mainitakse, et 2002. aasta alguses kolmepoolselt allkirjastatud kokkuleppe 2002. aasta tööturupoliitika kohta kohaselt peavad pooled vajalikuks kehtiva maksupoliitika muutmist selliselt, **et tööandja poolt oma töötajate väljaõppeks (sealhulgas bakalaureuse- või magistrikraadi omandamiseks) ning tööjõu mobiilsuse tagamiseks tehtavaid kulutusi ei käsitataks erisoodustusena.**

Ettevõtete ja nende töötajate kohanemise toetamise suuna ning PHARE projekti “Sotsiaaldialoog alaliitude tasemel” raames käivitub 2002. aasta II poolaastal 18 kuud kestev PHARE 2001 projekt, mille käigus toimub mitmeid erinevaid koolitusi sotsiaaldialoogi pidamise ja kokkulepete sõlmimise kohta. Olulise osana projektis viiakse läbi nende koolitajate koolitamine, kes hakkavad edaspidi pakkuma abi kollektiivlepingute sõlmimisel.

2.4. “ETTEVÕTLIK EESTI”. EESTI VÄIKE- JA KESKMISE SUURUSEGA ETTEVÕTETE ARENDAMISELE SUUNATUD RIIKLIK POLIITIKA 2002-2006

Dokument töötati välja 2001. aastal ning kinnitati Vabariigi valitsuse poolt jaanuaris 2002. Dokumendis on määratletud riikliku ettevõtluse arendamise eesmärgid ja tegevusvaldkonnad, sihtgrupid ja toetusmeetmed. **Ettevõtluspoliitika eesmärkideks on soodustada ettevõtlikkust ja uute töökohtade loomist ning tõsta Eesti**

- konsultatsioonitoetusi mikro- ja väikeettevõtete juhtide ja töötajate kompetentsuse tõstmiseks: konsultatsiooniteenuse kättesaadavuse parandamise kaudu toetatakse oskusteabe levikut, aidates ettevõtetel tasuta spetsiifilise konsultatsiooniteenuse eest. Erilist tähelepanu pööratakse turundusalase konsultatsiooni toetamisele ja ettevõtete tegevuse Euroopa Liidus kehtivate siseturu nõuetega vastavusse viimiseks vajaliku oskusteabe levikule.

Meetmete elluviijaks on Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus. Ettevõtluse toetusmeetmete elluviimiseks taotleb Majandusministeerium vahendeid Eesti riigieelarvest, mainitakse ka seda, et “mitmete meetmete finanseerimine toimub Eestile avatud Euroopa Liidu programmide (Ettevõtluse toetusmeetmete kaasfinantseerimist Euroopa Liidu struktuurfondide toel kajastab 2002.a. lõpus valmiv Riiklik Arengukava/Ühtne Programmdokument - *Single Programming Document*) ja teiste allikate toel”.

2.5. IDA-VIRUMAA RIIKLIK TÖÖHÕIVEPROGRAMM

Ida-Virumaa riiklik tööhõiveprogramm kinnitati Vabariigi Valitsuses 2001. aasta 10. aprilli istungil.

Ida-Virumaa Riikliku Tööhõiveprogrammi eesmärk on kontsentreerida riigi ressursid ettevõtlus-, sotsiaal- ja haridusala meetmete kompleksse rakendamise kaudu tööpuuduse vähendamiseks Ida-Virumaal. Esmajoones soovitakse saavutada kõigi meetmete sünergia ja maksimaalset efektiivsust.

Programm on koostatud eeldusel, et ainus perspektiivne tee tööpuudust vähendada on eraettevõtluse edendamine ja toetamine **peamiselt inimkapitali arendamise teel**. Riik saab tõhustada tööturu toimimist, planeerida paremini haridusse investeeritavate summade kasutamist, lihtsustada ja soodustada väikeettevõtlusega alustamist. Dokumendis rõhutatakse, et investorite kaasamiseks on valitsus valmis **koolitama riigi kulul ettevõtete tulevase töötajad**.

Olulisim roll regiooni arendamisel aga omistatakse investeeringutele inimkapitali. Need investeeringud peavad **tõstma** kohalike **noorte ning täiskasvanute konkurentsivõimet ning toetama ettevõtluse arengut**. Esmased eesmärgid on ettevõtjate ja potentsiaalsete ettevõtjate leidmine ja koolitamine ning õpetatavate erialade vastavusse viimine regiooni majanduse vajadustega.

Institutsioonide loomine ja arendamine

Tähtsaim loodav institutsioon on Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS) Ida-Virumaa büroo.

Teine oluline institutsionaalne samm on kutsehariduskeskuste loomine. [Need keskused] tegelevad ka **täiskasvanuhariduse pakkumisega ning noorte ja täiskasvanute kutsenõustamisega**.

Kutseõppeasutuste võrgu korrastamise ja õppe kvaliteedi kindlustamise suunitluse raames:

- pakutakse ettevõtetest tulevatele lektoritele vajalikke pedagoogilisi teadmisi;

- eraldatakse täiendavaid vahendeid töötavatele kutseõpetajatele pedagoogilise täiendkoolituse, erialase kõrghariduse ning eesti keele õppe finantseerimiseks.

Ülikoolide Ida-Virumaal asuvate filiaalide kaudu pakutakse pedagoogidele nimetatud õpet regioonis kohapeal. Ida-Viru kutseõppeasutustesse tööle asuvatele õpetajatele muudetakse õppelaenu kustutamine soodsamaks, pakutakse soodustingimustel eluasemelaenu.

Ettevõtluse arendamine

Ettevõtluse edendamiseks Ida-Virumaa tingimustes peetakse vajalikuks ennekõike **inimeste õpetamist, nõustamist** ja algfaasis ka rahalist toetamist stardiabi, soodsate laenude ja garantiide pakkumise kaudu jne.

Ettevõtete arengu kindlustamiseks peetakse vajalikuks kaasa aidata ka nende rahvusvahelistumisele. Selleks korraldatakse **ekspordialast koolitust** ja pakutakse soodsaid võimalusi välismessidel osalemiseks.

Et soodustada kaasaegse infotehnoloogia levimist ja selle kasutamist ettevõtlusalase informatsiooni pakkumisel töötatakse välja arvutite soodusliisingu ja **arvutialase koolituse** pakett Ida-Virumaa ettevõtjatele.

Ettevõtetele ja investoritele soodsate võimaluste loomiseks töötajate koolitamisel luuakse Ettevõtluse arendamise sihtasutuse juurde fond ettevõtjate koolitustellimuse eest tasumiseks, samasse fondi oodatakse sissemaksid ka ettevõtjatelt ja kohalikelt omavalitsustelt.

Koolitusfondi eesmärgiks on võimaldada vajalikku haridust ja kutseoskusi inimestele, kes asuvad tööle piirkonda loodavatesse uutesse ettevõtetesse või neile, kes peavad oma senisel töökohal asuma täitma uusi ülesandeid. Toetatakse ka väikeettevõtluse alaseid kursusi ja tegutsevate ettevõtete juhtkondadele suunatud kursusi.

Täpsemad printsiibid töötajate koolitamise kompenseerimiseks ja selleks vajalike finantseerimisallikate leidmiseks töötab välja selleks loodav töögrupp, kuid peamiselt planeeritakse pakkuda:

- kompensatsiooni investoritele töötute ümberõpetamisel lähtuvalt uue ettevõtte vajadusest;
- toetusi ja finantsstiimuleid ettevõtjatele, kes koolitavad oma töötajaid;
- juhtimis- ja erialaseid koolitusi väikeettevõtjatele;
- koolitust ekspordisuutlike ettevõtete ekspordi eest vastutavatele töötajatele ning ekspordi alustavatele ettevõtjatele.

Investoritele (sh. välisinvestoritele) reklaamitakse ulatuslikult võimalusi töötajate koolitamiseks riigi abiga mõjutamiseks investeerimisotsuseid soovitud suunas. Koolitust võib pakkuda ettevõtetes, kohalikes kutsehariduskeskustes, teistes Eesti koolides ja koolitusfirmades ning vajaduse korral ka välismaal.

Inimkapitali arendamine ja tööturu toimimise parandamine

Programm näeb ette, et **täiend- ja ümberkoolitusvõimaluste pakkumisel täiskasvanud töötutele** asutakse laiemalt pakkuma koolitust perspektiivsetel aladel. Täiendavalt peetakse vajalikuks pöörata tähelepanu pedagoogilise personali arendamisele, ka riigikeele õppimisvõimaluste suurendamisele.

Lähtudes riiklikust programmist “Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000–2007” nähakse **täiskasvanute eesti keele õppe** tagamiseks ette ka keeleõppekeskuste ja -firmade eesti keele õpetajate erialase ettevalmistuse parandamist ja täiendkoolituse korraldamist, samuti sotsiaalselt prioriteetsete ja riskigruppide keeleõppe doteerimist. Täiskasvanute eesti keele õppeks on riiklikus integratsiooniprogrammis vahendid ette nähtud riiklikest ja välisabi allikatest.

Alates 2001/02 õppeaastast oli kavas suurendada täiskasvanukoolitust teeninduse ning tehnoloogia valdkondades. Aastaks 2003 oleks pidanud olema vajalikul hulgal tööturu nõudmistele vastavaid oskustöötajaid. Selleks oli kulude puhul kavandatud aastal 2001 esitada riiklik koolitustellimus täiendavalt 60 õppekohale; 2003. aastal esitada riiklik koolitustellimus tööstustehnoloogia valdkonnas 30 õppekohale. Kulused täiskasvanukoolitusele ei mainita.

Tööturuinformatsiooni kättesaadavuse parandamiseks koolitatakse internetipunktide, rahvaraamatukogude ja kohalike omavalitsuste töötajaid abistama ja julgustama oma kliente internetipõhiste andmebaaside kasutamisel ja oma andmete lisamisel. Kulud seisnevadki kohalike töötajate koolitamises ning nende ettevalmistamises n.ö. uut laadi klienditeeninduseks. Kulutused, mis on vajalikud täiendkoolituse läbiviimiseks, tuli teha enne aastat 2003.

Selleks, et tagada täiskasvanutele (sh. erivajadustega täiskasvanutele) täiendkoolituse ja ümberõppe võimalusi regioonis, tuleks arendada koostööd kutseõppeasutuste ja tööandjate vahel. Samuti nähakse ette täiskasvanute taseme- ja täiendõppe koolituse korraldamine loodavates kutseõppekeskustes Kohta-Järvel ja Narvas. Kutseõppekeskused analüüsivad koostöös EAS-i Ida-Virumaa Bürooga ja kohalike tööhõiveametitega regiooni täiskasvanute täiend- ning ümberkoolituse vajadusi ning analüüsi tulemustest lähtuvalt organiseerivad kursusi. Kutseõppekeskused pakuvad õpet ka erivajadustega täiskasvanutele. Koostöös EAS-i Ida-Virumaa Bürooga pakutakse soovijatele ettevõtlusalast koolitust. Tulemus peaks ilmema juba aastal 2003 – kutseõppekeskused peaksid võimaldama koostöös tööandjatega vastavalt arendatavale kutsekvalifikatsioonisüsteemile tööalast täiendkoolitust täiskasvanuile; täiskasvanutele peaksid olema loodud regionaalsest tööjõuvajadusest tulenevalt kutsealase esma- ja ümberõppe võimalused. Finantseerijad on koolitatavad ise (!!!), ümberõppe puhul tööhõiveamet.

2.6. OECD ARUANNE “RIIKLIKE HARIDUSPOLIITIKATE ÜLEVAATED. EESTI”. 2001

Aruande koostasid OECD eksperdid 1999. aastal. Aruandes on põhirõhk küll tasemeõppel (sealhulgas ka täiskasvanute tasemeõppel), siiski on seal tähelepanu pööratud ka täiendusõppele.

Vajalikuks peetakse erinevate ministeeriumite ühtset arusaama ja nägemust Eesti majanduse tulevikust, samuti erinevatest reformivaldkondadest – tööturg, majandus ja haridus. Sealjuures peaks ühtne arusaam sisaldama ka erinevate arenguprotsesside mõju kutseharidusele, sealhulgas täiskasvanu- ja pidevõppele.

Tasemeõppega seoses märgitakse, et õppeasutuste võrk on ikka veel suuresti suunatud õppijatele, kes on alles kohustusliku koolitsükli või keskkooli lõpetanud. Sealjuures rõhutatakse, et väheneva iibe ja teiste demograafiliste muutuste tõttu on Eesti väga sõltuv täiskasvanud elanikkonna teadmistest ja seetõttu vajab **täiskasvanud elanikkond ümberõppe ja täiendusõppe võimalusi**.

Positiivsena tuuakse täiskasvanuhariduse seadustiku olemasolu, samas on aga rõhutatud, et selle seadustiku konkreetne elluviimine seisab veel ees. Eelkõige nähakse **infotehnoloogia arengus ja kaugõppes** vahendeid, mis võimaldavad täiskasvanud elanikkonnal oma haridusteed jätkata. Vajalikuks **peetakse seaduste, määruste ja muude poliitikate muutmist** (eriti rahastamise ja kvaliteedi kindlustamise osas), nii et kaugõpe ja elukestev õpe tervikuna muutuks perifeerselt õppimisviisist ülikoolide ja teiste õppeasutuste kõige kesksemaks õpetamis- ja õppimisviisiks.

Täienduskoolitusega seoses mainitakse, et erainstituutsioonide õppekavad hõlmavad tavaliselt neid valdkondi, kus nõudlus ja võimalik majanduskasu on suurimad (äri, õigus ja võõrkeeled), samuti pakutakse koolitust peamiselt linnades. Probleemiks peetakse ka koolituse kvaliteedikontrolli riiklike mehhanismide nõrkust ja seda, et kõrge hinna tõttu pole erakoolitus suurele osale täiskasvanud elanikkonnast kättesaadav. Seetõttu rõhutatakse **tööandjate ja riigi rolli suurendamist koolitusvõimaluste pakujana**. Märgitakse, et praegu on õppekohti liiga vähe. Kursusi pole neile töötutele, kes ei ole registreeritud, samuti neile, keda töökaotamine ohustab alles tulevikus. Puuduseks peetakse ka seda, et praegu võimaldavad ainult Tallinna, Tartu ja teiste suuremate linnade koolid õhtust ja kaugõpet, mis sobivad täiskasvanud õppijale. Samuti pakuvad vaid vähesed õppeasutused koolitust töökohal või õpet kombineeritult tööpraktikaga. Aruandes rõhutatakse, et praeguse Eesti riigi strateegia olulise aspekti keeleõppe kõrval on vajalikud ka konkreetsed teadmised ja oskused. Nende andjana nähakse **piirkondlikke kutseõppekeskusi**.

Kutseharidus

Aruandes rõhutatakse, et kutsekoolitussüsteem peab olema paindlik ning omama seoseid

- teiste kutseharidusvõimalustega, mis on piirkonnas olemas;
- regionaalsete majandusstrateegiatega;
- tööandjatega;
- üldharidussüsteemiga;
- kohalike omavalitsustega;
- regionaalsete tööturustrateegiatega, eriti täiskasvanute ümberõppega;
- rakenduskõrghariduse ja muude õppeasutustega.

Eriti vajalikuks peetakse **regionaalsete kutseõppekeskuste** väljaarendamist, kus toimuksid kutsealane esmakoolitus, täiskasvanute ümberõpe, gümnaasiumiõpilaste kutsealane eelkoolitus ning kutseõpe erivajadustega inimestele.

Õpetajate täienduskoolitus

Erilist tähelepanu on pööratud **õpetajate täiendusõppele**. Märgitakse, et teadmised koolitusvajadusest puuduvad kõikidel tasanditel. Samuti ei ole Haridusministeeriumil tõhusat süsteemi, kuidas valida üleriigiliste koolitusprogrammide sihtrühmi.

Prioriteetseks peetakse

- pikka aega töötanud õpetajate täienduskoolitust;
- kutseõppeasutuste õpetajate täienduskoolitust ja ümberõpet, kuna enamik õpetajatest on vähese õpetajakoolitusega erialaspetsialistid; ka praktikajuhendajate koolitust;
- koolijuhtide ümberõpet (sealhulgas IT alane koolitus);
- õpetajate täienduskoolituse üleriigilist koordineerimist.

2.7. TEADMISTEPÕHINE EESTI. EESTI TEADUS- JA ARENDUSTEGEVUSE STRATEEGIA 2002-2006

Osas “Inimkapitali arendamine” märgitakse, et teadmispõhise ühiskonna üheks märksõnaks on elukestev õpe. Täienduskoolituse süsteemi väljakujundamisega riigi, ettevõtluse ja erialaliitude koostöös võimaldatakse elukestvat täiendõpet **kõigi elualade esindajatele kõigil haridusastmetel**. Samas rõhutatakse aga, et arendustööde ja innovatsiooni realiseerimisel on määrav roll inseneridel ja teistel tehnikahariduse spetsialistidel. Seetõttu peetakse just **tehnikahariduse spetsialistide kohustusliku täienduskoolituse süsteemi käivitamist esmaseks täienduskoolituse prioriteediks**.

2.8. TIIGRIHÜPE PLUSS. INFO- JA KOMMUNIKATSIOONITEHNOLOOGIA EESTI KOOLIS 2001-2005

Arengukavas rõhutatakse õpetajate IKT alase koolituse vajadust, seda nii taseme- kui ka täienduskoolituses. Sealjuures märgitakse, et vajalik on mitte lihtsalt õpetajatele elementaarse arvutioskuse andmine, vaid ka aineõpetajate koolitus IKT kasutamiseks bioloogias, keemias, matemaatikas, füüsikas, astronoomias, algõpetuses, ajaloos, eesti, inglise ja saksa keeles, st. info- ja kommunikatsioonitehniliste võimaluste kasutamiseks oma aine õpetamisel.

2.9. ÕPI-EESTI. HARIDUSSTRATEEGIA PROJEKT

Haridusstrateegia projektis Õpi Eesti on põhirõhk esmasel haridusel, mis omandatakse formaalharidussüsteemi vahendusel. Projekti läbivalt rõhutatakse õpiühiskonna vajadustele vastava ja ühiskonnaliikmetele kogu elu kestvaks õppimiseks paindlikke võimalusi pakkuva haridussüsteemi loomist. Siiski täiskasvanuharidust käsitletakse vähe. Märgitakse, et täiskasvanute õpe on seotud kõigi õppetasemetega, -liikide ja -vormidega, moodustades osa elukestvast õppimisest võimaldavast haridussüsteemist. Täiskasvanutelt eeldatakse pidevat enesetäiendamist lähtuvalt üldistest ja tööalastest vajadustest. Lähtuvalt sellest tuleks ulatuslikult kasutada **erinevaid õppevorme** (täis-

ja osakoormusega õpe, statsionaarne ja mittestatsionaarne õpe, eksternõpe, virtuaalne õpe, projektõpe jm.), mis võimaldab tuua õppimistegevus õppurite jaoks võimalikult kodu lähedale.

Kiirenevad struktuursed muutused majanduses ja tööturul esitavad üha suuremaid nõudmisi töötajate kvalifikatsioonile ning haridus- ja tööalasele mobiilsusele Üldiste põhipädevuste – **õppimisvõime, sotsiaalsed oskused, võõrkeelte ja IT-oskused** – kõrval määrab inimese edukuse isiklikus, ühiskonna ja tööelus ettevõtlikkus, muutustega kohanemise ning suurtes infovoogudes orienteerumise võime. Faktiteadmiste kõrval peab tähtsustama pädevuste arendamist, mis aitavad toime tulla kiiresti muutuvast infoühiskonnast.

Eraldi rõhutatakse **õpetajate ümberõppe** tähtsust. Oluliseks muutub ka nende koolis tööle asuvate õpetajate kvalifikatsiooni uuendamine, kes on 5 või enam aastat tagasi nõutava õpetajakoolituse läbinud, kuid pole seni õpetajana töötanud. Samuti peetakse vajalikuks **IKT pädevuste** integreerimist õpetaja põhi- ja täiendkoolitusse.

Kutseõppeasutuste võrgu ümberkujundamisel on oluline jätkata **regionaalsete kutseõppekeskuste moodustamist**, kus lisaks noorte esmakoolitusele toimub täiskasvanute tööalane koolitus, erivajadustega inimeste kutsealane koolitus ja ka gümnaasiumiõpilaste kutsealane eelkoolitus ning kutsekõrghariduslik õpe. Kutseõppekeskused peaks kujunema piirkonna arenduskeskusteks, kus toimub õppekavaarendus, teiste koolide õpetajate täiendkoolitus, piirkonna väikeettevõtete omanike ja tööandjate nõustamine.

Muukeelsele täiskasvanud elanikkonnale tagatakse **eesti keele omandamise** võimalused. Töötatakse välja ja rakendatakse tagasimaksesüsteem, mida toetatakse riigieelarvest.

Tugistruktuur

Täiskasvanute õppes kasutatakse kõiki õppevorme, kusjuures oluline koht on kaugõppel ja iseseisval õppel, mida toetab vastav tugisüsteem. Täiskasvanute õppes peetakse vajalikuks **nõuandekeskuste loomist**, mis nõustavad täiskasvanuid nende tööalaste valikute tegemisel, õppimisvõimaluste valikul ning karjääri planeerimisel. Nõustamissüsteem tuleb korraldada piirkondliku võrgustikuna nii noortele kui ka täiskasvanutele ühtse süsteemina, mis on kättesaadav kõigile sotsiaalsetele rühmadele (sh. õppuritele, õpetajatele, lapsevanematele, organisatsioonide arendustöötajatele jt.). Selline nõustamissüsteem toetub seotud andmebaasidele ja koondab isiksusliku ning sotsiaalse nõustamise, õpivõimaluste, haridusteede valiku, kutse-, karjääri- ja tööturualase nõustamise.

Täiskasvanute toimetulekukoolituse, samuti töötute täiend- ja ümberõppe korraldamine ning finantseerimine on riigi ja kohaliku omavalitsuse funktsioon. Tööalase õppe rahastamise skeem peab olema tulevikku suunatud, julgustama inimesi võtma endale kohustusi investeerida õppimisse. Tööandjate poolt kaetakse nende poolt nõutavale töötajate täiendõppele tehtavad kulutused, kusjuures need kulud on **maksuvabad**.

2.10. ELUKESTVA ÕPPE STRATEEGIA

Elukestva õppe strateegia sissejuhatuses märgitakse, et strateegia ellurakendamine peaks aitama olulisel määral tõsta õpimotivatsiooni **kõikidel sihtrühmadel**, eriti aga nendel, **kellele tänases Eestis juurdepääs haridusele on takistatud**, kas siis rahaliste vahendite, aja, huvi või muu puudumisel.

Strateegias märgitakse, et sotsiaalne tellimus täiskasvanuhariduse valdkonnas on järsult muutunud seoses

- töökeskkonna kiire muutumisega ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogia arenguga;
- inimeste vajadusega olla kaasaegselt haritud, löömaks läbi tööjoturul, kus kiiresti kasvab nii töötute kui ka vakantsete töökohtade hulk ja kus esitatakse üha suuremaid nõudmisi nii professionaalses kui ka isiklikus plaanis;
- ettevõtete vajadusega tõusta ja jääda konkurentsivõimeliseks nii sise- kui välisturul;
- sotsiaalse ebavõrdsuse suurenemisega ühiskonnas ning kodanike eemaldumisega riigist;
- Eesti ühiskonna vajadusega edendada ja kindlustada demokraatiat; samuti seoses intensiivse välissuhtlemise ja rahvusvahelise integratsiooniga.

Riigi huvi peaks eelkõige olema sellise sotsiaalse tellimuse formeerimine ja esitamine haridusinstituutidele, mis tagaks nii riigi kui majanduse pikaajalise konkurentsivõime loomise ja säilitamise. Seega, ühelt poolt kodanikuühiskonnale ja teisalt ettevõtluse toetamisele suunatud õpe.

Haridussüsteemi reformimine ning elukestva õppe süsteem juurutamine peavad garanteerima kõigile inimestele, **vaatamata nende eale**, selliste teadmiste ja oskuste omandamise, mis võimaldaks tal kiiresti muutuvus elus edukalt toime tulla.

Strateegias märgitakse, et elukestev õpe saab tervikuna reaalsuseks siis ja ainult siis, kui

- on olemas erinevad võimalused õppida;
- inimestel on vajadus kestvalt õppida ja areneda.

Oluliseks peetakse elukestva õppe **keskkonna kujundamist**. Eeldatakse, et elukestva õppe printsiip leiab kajastamist ja integreerimist kõigis sotsiaal-majanduslikku arengut käsitlevates riiklikes strateegiates.

Seadusandlikud eeldused

Rõhutatakse ka seadusandlike eelduste olulisust. Pidevõppe soosimiseks peab haridusseadusandlus:

- **sisaldama elukestva õppe ideed läbivana;**
- **olema üles ehitatud ühtsetel alustel, ühtse terminoloogiaga, arusaadavalt ja õiglaselt kõikide õppida soovijate suhtes;**
- kaasama koolituse pakkumisse võimalikult paljusid institutsioone (sh erainstituutide);

- tagama õppe kvaliteedi;
- võimaldama mitteformaalses haridussüsteemis omandatu arvestamist formaalõppes.

Haridusseadusandluses on elukestva õppe süsteemi toimimiseks lisaks olulised:

- õppijakeskne lähenemine;
- kõikide sihtgruppide kaasamine;
- paindlikkus õppevormides, -valdkondades, -tasemetes ning nende vahel liikumiseks;
- tasemekoolitusele ligipääsu suurendamine – seda eriti üldkeskhariduse, kutsekeskhariduse ning kutsekõrghariduse tasemel;
- kutsealase eelkoolituse süsteemi väljaarendamine, õpipoisi-koolituse süsteemi loomine kutsehariduses, toetudes asutuse, tööandja ja töövõtja kolmepoolsele lepingule;
- koolitajate täiskasvanute koolitamise oskuse tähtsustamine.

Õppimisvõimaluste suurendamise huvides on oluline kaasata õppe pakkumisse senisest **rohkem institutsioone** ning laiendada juba tegutsevate koolitusinstitutsioonide koolitusmahtu.

Pidevõppes osaleda soovijate jaoks tuleb **suurendada õppimisvõimalusi riiklikes ning munitsipaalkuuluvusega õppeasutustes** (täiskasvanute gümnaasiumites, kutseõppeasutustes, kõrgkoolides), et kasutada ära nimetatud institutsioonide koolitusvõimet. Täiskasvanute gümnaasiumid, kutseõppeasutused ning kõrgkoolid peavad senisest enam hakkama hakkama võimalusi nii tasemekoolituse kui täiendkoolituse läbimiseks.

Tugisüsteem

Märgitakse, et elukestva õppe süsteemi reguleerivad küll põhiliselt haridusseadustikku kuuluvad õigusaktid, kuid elukestva õppega peavad käsikäes käima erinevad **tugistruktuurid** (maksupoliitika, toetused, tööhõivepoliitika jmt.).

Maksupoliitika kitsaskohana tuuakse välja, et praegune maksusüsteem soosib küll eraisiku osalemist nii taseme- kui ka töölases täiendkoolituses (võimaldades koolitusele kulutatud summa ulatuses tulumaksu vabastust), kuid ei soosi ettevõtete poolset tasemekoolituse toetamist (summalt tuleb maksta erisoodustusmaks). Taolisel kujul ülesehitatud maksusüsteem piirab koolituse finantseerimist ja takistab tööalase koolituse ning tasemekoolituse integratsiooni.

Samuti peetakse vajalikuks põhihariduse omandajate ja keskhariduse omandajate toetamist **sotsiaalsete garantiide** kaudu olenemata nende õppevormist, vanusest või muust taolisest. Nimetatud haridustasemetel tuleb kõik õppijad võrdsustada päevases õppes õppijatega ning vastavalt sellele tagada neile ravikindlustus ning teised õppuri staatusega seotud tagatised.

Rõhutatakse vajadust panna alus selge ja läbinähtava elukestva õppe finantseerimise skeemi väljatöötamisele ning selle ellurakendamiseks vajaliku õigusruumi loomisele. Rahastamissüsteem peaks võimaldama kõikidel inimestel, kes tahavad õppida,

sõltumata sellest, kas tegemist on formaalse, mitteformaalse või informaalse õppega, tööalase koolitusega või vabaharidusega, saada selleks ka teatud toetust. Kehtiv seadusandlus piirab täiskasvanute koolituse **finantseerimist riigieelarvest**. Finantseerimise alused vajavad põhjalikku ümberkorraldamist ja täiendamist, et suurendada võimalusi täiskasvanute koolituse toetamiseks

Eriti rõhutatakse **nõustamis- ja teavitamissüsteemi** väljaarendamise vajadust. Elukestva õppe struktuuri loomisel on esmatähtis riigipoolse tähelepanu ja vahendite suunamine teavitamissüsteemi väljaarendamisele. Teavitamisega on vahetult seostatud nõustamine. Organisatsioonilistest eeldustest kõige suurem vajakajäämine on õppenõustamise teenuste väljaarendamises. Ühest küljest peab õppenõustamine haakuma tööturunõustamise ja karjäärinõustamisega, kuid ei kattu sellega. Elukestva õppe seisukohast peaks see süsteem pakkuma ka nõu erinevate õppevormide valikuks, rahastamiseks jms.

Prioriteedid

Strateegia projektis märgitakse, et ümberkujundamist vajab riiklike täiskasvanuhariduse prioriteetide väljaselgitamine ning elluviimine. Riiklikud täiskasvanuhariduse prioriteedid peaks olema välja kuulutatud **senisest lühemaks perioodiks**, nad peaksid olema **kitsamad**, kui senised, ning nende väljakuulutamise peab kaasnema ka **riigipoolne finantseerimine püstitatud prioriteetide saavutamiseks**. Prioriteetide avaliku väljakuulutamist peab jätkama, kuid sellega peab kaasnema ka prioriteetide elluviimise tegevuskava koos finantsilise kattega. Prioriteetide täitmise osas tuleb määrata vastutavad isikud või institutsioonid ning prioriteetide elluviimist pidevalt kontrollida.

Oluliseks eelduseks elukestva õppe süsteemi funktsioneerimisele, arengule ja muutumisele on informatsiooni olemasolu haridusvajaduste kohta. Selline analüüs peab toimuma pidevalt ja koostöös olukorra hindamisega tööturul. Reaalsed ja prognoositud muudatused tööturul peaksid kajastuma elukestva õppe süsteemis – vajadusel peab koolitussüsteem kiiresti ja paindlikult reageerima nendele muudatustele, pakkudes uue sisuga koolitust ja kursuseid.

Oluliste **suundadena** tuuakse välja:

- Koolitus, mis on seotud **põhioskustega**, mida on vaja igale inimesele tema igapäevaseks tööks, mis arenevad ja muutuvad pidevalt kogu tööelu vältel ning mida on vaja pidevalt täiendada. Siia all kuuluvad ka infotehnoloogiaalased teadmised/oskused ehk digitaalne kirjaoskus, võõrkeeled, ettevõtlusalased teadmised ning sotsiaalsed oskused enesekindluse saavutamiseks ja enesesuunamiseks.
- **Õpetajate, täiskasvanute koolitajate ja nõustajate/juhendajate koolitus**. Elukestva õppe süsteemi käivitamine eeldab tunduvalt suuremal arvul professionaalseid koolitajaid ja nõustajaid, kui seda on tänases praktikas. Nende arvu suurendamiseks, aga ka töötavate praktikute kvalifikatsiooni tõstmiseks on vaja välja töötada täiskasvanute koolitajate ja nõustajate kutsenõuded ning

kavandada ja viia sihipäraselt ellu (tunduvalt suuremas mahus kui praegu) nende välja- ja täiendõpet.

- **Tööandjate, eelkõige keskmiste ja väike-ettevõtjate huvide ja võimaluste väljaselgitamine.** Just viimastel napib sageli ressursse, aga ka motivatsiooni oma töötajate koolitamiseks, mis omakorda avaldab mõju kogu majandustegevusele Eestis.
- Õppijate ja potentsiaalsete õppijate (sihtrühmade) **huvide kaardistamine.**
- Tulevikus vajaminevate kompetentside prognoosimine ning ka vastava koolituse kavandamine.

Tegevuse prioriteetid aastateks 2002–2004

Muuhulgas tuuakse oluliste prioriteetitena välja vajadus

- töötada välja **riiklik täiskasvanuhariduse poliitika ja rahastamise süsteem**, mis eeldab elukestva õppega seotud maksuregulatsiooni olulist uuendamist (muudatusi tulumaksu seaduses ja täiskasvanute koolituse seaduses); Täiskasvanuhariduse rahastamise Fondi loomist, kuhu laekuksid vahendid nii riigilt kui erasektorilt; täiskasvanute koolitusasutuste litsentseerimise ja akrediteerimise korra kompleksset täiustamist;
- et täiskasvanuhariduse rolli ühiskonnas tugevdada ning jõuda järele teistele arenenud riikidele (eelkõige Euroopa Liidu liikmesriikidele), on vaja tugevdada täiskasvanuhariduse juhtimist Eesti Vabariigi Haridusministeeriumis nii kvalitatiivselt kui kvantitatiivselt, luues seal **elukestva õppe osakonna** (büroo, talituse?) ning suurendada tunduvalt selle valdkonna töötajate arvu (käesoleval hetkel töötab antud valdkonnas vaid 1 inimene). Osakonna ülesanneteks peaks olema: riikliku täiskasvanuhariduse poliitika elluviimine; täiskasvanute tasemehariduse koordineerimine formaalharidussüsteemis (õpe täiskasvanute gümnaasiumides ja kutseõppeasutustes, rakenduskõrgkoolide ja ülikoolide avatud ülikoolides ning täiskasvanuhariduse keskustes); pidev töö seadusandlusega - selle analüüs ja vajadusel uuendamine ning täiendamine; haridustöötajate ja pedagoogide täiendõppe koordineerimine; täiskasvanuhariduse keskuste/koolide litsentseerimise määruse väljatöötamine, litsentseerimise kontrollimine; elukestva õppe süsteemi koordineerimine; Täiskasvanuhariduse Nõukogu tegevuse suunamine; suhted Euroopa Liidu vastavate organitega elukestva õppe valdkonnas; koostöö valitsusväliste täiskasvanuhariduse organisatsioonidega;
- elukestva õppe strateegia ja arengukava elluviimiseks **asutada Eesti Täiskasvanuhariduse Instituut**, mille tegevusvaldkondadeks on: andmebaaside koostamine ja pidev korrigeerimine Eesti formaalse ja mitteformaalse täiskasvanuhariduse süsteemi ning vabahariduse institutsioonide ja organisatsioonide, nendes teostatava koolituse ja koolitajate kohta; komplekssete täiskasvanuhariduse alaste uuringute kavandamine ja teostamine, elukestva õppe olemasolevate ja perspektiivsete vajaduste analüüs ja koolitusturu võimaluste väljaselgitamine kooskõlastatult tööturuga; juhendamise- ja nõustamisalase võrgustiku loomine elukestva õppe valdkonnas ning selle tegevuse koordineerimine; koolituse kvaliteedi monitooringud; pidev töö meediaga positiivse hoiaku kujundamiseks ja elukestva õppe propageerimiseks; meedia kui haridussubjekti rolli tugevdamine; rahvuslike ja rahvusvaheliste täiskasvanukoolituse alaste projektide ja koostöö koordineerimine; osalemine Euroopa Liidu sihtprogrammides; rahvuslike ja rahvusvaheliste täiskasvanuhariduse alaste konverentside ja seminaride korraldamine; info ja

õppemetoodiliste materjalide hankimine, kirjastamine ja levitamine; täiskasvanute koolitajate/andragoogide ja koolituse juhtide kvalifikatsioonialase koolituse koordineerimine; koostöö kolmanda sektoriga ning olemasolevate ressursside kaasamine elukestva õppe keskkonna kujundamisse;

- alustada riikliku tellimusena **kõrgharidusega täiskasvanute koolitajate ja koolitusjuhtide ettevalmistamist** ning reorganiseerida õpetajakoolituse õppekavad, lisades sinna kompetentsid, mida eeldab töö täiskasvanud inimestega;
- luua **õiguslik alus** elukestva õppe keskkonna kujundamiseks. Selleks töötada välja seadusandlik baas, võimaldamaks tasemehariduse omandamist täiskasvanueas (s.h. nii põhi-, kesk- kui kõrgharidust) ning muutmaks seda paindlikumaks;
- Haridusministeeriumil, koostöös Sotsiaal-, Majandus- ja Rahandusministeeriumiga töötada elukestva õppe strateegia baasil välja **täiskasvanuhariduse arengukava** aastateks 2003–2004 ja 2003–2010 ning esitada see Vabariigi Valitsusele 2002. aasta lõpuks.

Kokkuvõte

Teostatud dokumentide analüüsi alusel võib väita, et Eesti Vabariigis on riiklikul tasandil tunnustatud täiskasvanuhariduse ja elukestva õppe olulisust.

Samas,

- lähtuvad erinevad arengukavad “oma” valdkonna prioriteetidest ning täiskasvanuharidusel ja elukestval õppel on instrumentaalne roll vastava valdkonna põhieesmärkide saavutamisel. Nii rõhutatakse Tööhõive tegevuskavas “töövõime-tööhõivelisuse” arendamise olulisust ja ettevõtlike “Ettevõtlik Eesti” arengukavas inimressursi arendamise olulisust jne.;
- ka sarnaste eesmärkide realiseerumine võib olla erinevate valdkondade pädevuses, mis raskendab ka konkreetsete piiratud instrumentaalsete eesmärkide saavutamist. Nii märgitakse Tööhõive tegevuskavas, et kohalikul tasandil toimub tööhõivet soodustava tegevuse toetamine regionaalarengu programmide, st. Majandusministeeriumi eelarve kaudu, mis muudab Tööhõive arengukava elluviimise koordineerimise Sotsiaalministeeriumi poolt keeruliseks;
- vaatamata analüüsitud arengukavade selgele “majanduskesksusele” (v.a. Elukestva õppe strateegia) ja tööalase koolituse tähtsustamisele, ei õnnestunud nende arengukavade alusel tuvastada mingit terviklikku nägemust, kuidas peaks toimima täiskasvanute tööalase koolituse süsteem. Samas just selle süsteemi korrastamine oli 2000. aastal välja kuulutatud lähiaastate täiskasvanuhariduse prioriteediks;
- konkreetsete tegevuste kavandamise puhul on ülekaalus mitte tervikliku süsteemi väljaarendamine, vaid *ad hoc* konkreetse probleemi/vastuolu lahendamisele suunatud meetmed. Erandina tooks esile arengukavades mainitud 2002. aasta jaanuaris Vabariigi Valitsuse, Eesti Tööstus- ja Kaubandus- ja Eesti Ametiühingute Keskliidu vahel sõlmitud “Kokkulepe 2002. aasta tööturupoliitika kohta”, mille kohaselt peaksid pooled moodustama töörühma, kes **töötab välja osapoolte huve arvestava täiend- ja ümberõppesüsteemi toimimise ja rahastamise põhimõtted** ning esitab need

Haridusministeeriumile; samuti pidasid osapooled vajalikuks kehtiva maksupoliitika muutmist selliselt, et tööandja poolt oma töötajate väljaõppeks (sealhulgas bakalaureuse- või magistrikraadi omandamiseks) ning tööjõu mobiilsuse tagamiseks tehtavaid kulutusi ei käsitataks erisoodustusena. Samas on arusaadav, et selliste kolmepoolsete kokkulepete taotlused on eelkõige tööturukesksed.

3. EKSPERTHINNANGUTE ANALÜÜS

2000. aasta novembris kiitis Vabariigi Valitsus heaks Haridusministeeriumi esitatud, Kultuuriministeeriumi, Rahandusministeeriumi ja Sotsiaalministeeriumi poolt kooskõlastatud ning Majandusministeeriumi poolt heakskiidetud „**Täiskasvanuhariduse riiklikud prioriteedid aastani 2003**“ elukestva õppe põhimõtte rakendamisel. Need nägid ette:

- 1) tööalase koolituse süsteemi korrastamist, sealhulgas õppimisvõimaluste laiendamist riskigruppidesse kuuluvatele isikutele;
- 2) väikeettevõtluse alustamise alast koolitust;
- 3) sotsiaalse kohanemisvõime alast koolitus õpetajatele, nõustajatele, koolitajatele ja koolipsühholoogidele tööks riskigruppidesse kuuluvate või kohanemiskustega isikute sotsiaalse kohanemisvõime arendamisel;
- 4) koolitajate koolitust;
- 5) kodanikuõpetust ja osalusdemokraatiat.

Saamaks ettekujutust, kas nimetatud täiskasvanuhariduse riiklikud prioriteedid peaksid olema jätkuvalt vastavasisulise tegevuse korraldamisel tähelepanu keskpunktis või mitte, palusime täiskasvanuhariduse asjatundjatel iga prioriteeti sellest aspektist hinnata (vt. lisa 1). Nii jaatava kui eitava seisukoha puhul palusime otsust ka põhjendada: miks arvatakse, et see või teine täiskasvanuhariduse aspekt peaks olema ka eeloleval perioodil riiklik prioriteet või vastupidi – ei peaks seda olema. Samuti paluti ekspertidel märkida, mida nad tooksid juba fikseeritud viie riikliku prioriteedi kõrval veel täiendavalt esile, millele seni pole tähelepanu pööratud (või on tehtud seda ebapiisavalt), kuid mis oleks järgneva mõne aasta jooksul väga oluline täiskasvanuhariduse süsteemi loomisel ja vastava riikliku poliitika välja töötamisel.

Eksperdid valiti välja põhimõttel, et nad esindaksid erinevaid täiskasvanuharidusega seotud grupe: tööturuameti spetsialistid, kõrgkoolide õppejõud ja teadusametuste uurijad, ministeeriumide ametnikud, koolitajad jne. Kokku paluti arvamust avaldada 52 asjatundjal (nimekiri vt. lisa 2). Kahjuks kõik palutud ei leidnud aega või võimalust seniseid prioriteete kommenteerida või uusi välja pakkuda. Nii saime vastused tagasi vaid pooltelt, s.o. 26 inimeselt. Samas tuleb kohe rõhutada, et ekspertküsitluse eesmärk ei olnudki kvantitatiivse analüüsi teostamine, vaid üldise ettekujutuse saamine, kuidas täiskasvanuhariduse asjatundjad antud valdkonna problemaatikat käsitlevad, eeskätt aga seniseid prioriteete hindavad.

Järgnevalt ongi välja toodud ekspertide seisukohad iga üksiku prioriteedi kohta ning seejärel ka arvamused, mida nad lisaksid täiendavalt senistele täiskasvanuhariduse riiklikele prioriteetidele.

Prioriteet 1: tööalase koolituse süsteemi korrastamine, sealhulgas õppimisvõimaluste laiendamine riskigruppidesse kuuluvatele isikutele

Praktiliselt kõik eksperdid pidasid tööalast koolitust ja selle süsteemi korrastamist **väga oluliseks**. **Argumente** oli mitmeid:

- a) Euroopaga seonduv

Ka Tööhõive ühishinnangus (JAP), mis allkirjastati 2001.a. meie sotsiaalministri ja EC voliniku poolt, on ühe prioriteedina kirjas vajadus laiendada täiskasvanute täiend- ja ümberõppe võimalusi. Teise prioriteedina on rõhutatud aktiivsete tööturumeetmete suurendamise vajadust eelkõige riskirühmadele. Kuna ka tööturukoolitus kuulub aktiivsete tööturumeetmete hulka, sobivad mõlema dokumendi prioriteedid hästi kokku.

Võrreldes EL liikmesriikide ja kandidaatriikidega on Eestis see valdkond kõige alarahastatum olnud.

b) kutsestandardite kehtestamine, kvalifikatsioonieksamite ja kutseomistamise süsteemi käivitamine

Kui lõpuks ometi lähevad käima kvalifikatsioonieksamid, siis peab olema olema koht ja kord, kuidas ja kus puudujäävat õppida.

On loodud aukartust äratav hulk kutsestandardeid ja käivitunud ... kutseomistamise süsteem. Kutse omistamine juba töötavale isikule eeldab mingitki eelkoolitust enne kutseeksamit või vähemalt võimalust eelkoolitus läbida.

c) olemasoleva tööjõu potentsiaali alakasutamine

On hulgaliselt rakendamata tööjõudu.

d) inimeste käsutuses olevate ressursside puudulikkus

Igas ametid on tegemist uute nõuetega, mille õppimiseks inimestel enesel ressursid puuduvad.

e) tööpuuduse probleemi teravus ning töötute piiratud võimalused saada vajalikku koolitust

Töötus on endiselt väga terav probleem ning töötud ei saa tegelikult kätte seda koolitust, mida nad vajavad (mida tööturg vajab).

f) riskigruppide üha süvenevad raskused tööturule taasintegreerumisega ja nende piiratud õppimisvõimalustega, riigipoolse toetuse reaalse kahanemisega

Riskigruppidega seonduv tundub üha olulisemaks minevat.

Õppimisvõimaluste parandamise kaudu on võimalik parandada ka riskigruppidesse kuulujate konkurentsivõimet tööturul.

Kuna summad on läbi aastate enam vähem samaks jäänud, aga koolitus on kallinenud, siis saab igal aastal üha vähem riskigruppi kuuluvaid inimesi koolitust.

g) tööalane koolitus kui toimetuleku eeldus

[Oleks vaja] suurendada inimeste arvu, kes ise endaga toime tulevad.

Kõikidele võimetekohase hariduse tagamine võib ... suurendada iseseisvalt elus hakkamasaavate arvu.

h) üldhumanistlik probleem

Pisut humaansust võiks Eesti Vabariigis ju olla.

Rõhutati ka seda, et “2000–2003. aastate täiskasvanuhariduse riiklikud prioriteedid on... keskendunud enamasti tööalasele koolitusele”, “täiskasvanuharidusel on

tunduvalt laiemad eesmärgid, igal juhul ei saaks täiskasvanuhariduses piirduda vaid "tööjõu varustamisega".

Olemasoleva tööalase koolituse süsteemi suhtes oldi üsna **kriitilised**: "ega tööalase koolituse süsteem pole ju korda saanud"; "niisugust süsteemi pole veel kujunenud"; "Minu arust täiskasvanute tööalase koolituse süsteemi pole"; "Süsteem on veel tänagi üsna kaootiline"; "Kogu see täiendkoolituse-alane pilt on nü kirju, et mina küll ei tea, mida see korrastamine tähendab".

Põhiliste puudustena nähakse seda, et:

- a) puudub määratlus, mida tähendab tööalase koolituse süsteem
Tuleb pidevalt tegeleda ja määratleda ka mõistena – mis on tööalase koolituse süsteem.
- b) süsteemi korraldajatel, juhtidel ja hindajatel on väärad kujutlused ja arusaamad
Enamasti formaalne, mitteprofessionaalne, mänguline jukerdamine koolituse nime all.
- c) formaalne külj domineerib sisulise üle
Muutused on pigem vormilised kui sisulised.
- d) olemasolev süsteem on suunatud piiratud kontingendile
Riiklik koolitussüsteem toimib mingil määral ainult töötutele.

Riik toetab õppimist siis, kui inimene on juba töötuks jäänud. See on aga hilja.

Kui reguleerime vaid tööalast koolitust, siis jäävad just nimelt riskigrupi kuuluvad inimesed igal juhul välja.
- e) olemasoleva süsteemi ebaefektiivsus
Töötud ei saa tegelikult kätte seda, mida nad vajavad (mida tööturg vajab).
Igal aastal saab üha vähem riskigrupi kuuluvaid inimesi koolitust.

Riskigrupid on suuresti unaruses.

Paljud ei tea alati võimalusi, kes millega tegeleb.

Võttes kokku ekspertide arvamused, võib riigipoolset tööalase koolituse toetamist iseloomustada kui väga kitsastele sihtgruppidele orienteeritud, samas (osade ekspertide arvates JUST SEEPÄRAST) ka kõige enam seda vajavatele mittekättesaadavat. Oli ka arvamusi, et ainuüksi koolitusest ja õppimisvõimaluste laiendamisest toimetulekuks tööturul ei piisa, "lisaks õppimisvõimaluste laiendamisele hõlmab konkurentsivõime suurendamine ka karjääri-, jm nõustamissüsteemi arendamist, informeerimaks inimesi ja pakkumaks neile võimetest ja vajadustest tulenevat parimat haridust", "koolitusele peab järgnema võimalus omandatud rakendada".

Võimalike **lahendustena, süsteemi täiustamise meetmetena** pakuti välja:

- a) alustada täiskasvanuhariduse kui terviku ning selle ja tööalase koolituse seose "ühiskondliku ja seadusandliku defineerimisega":

Sõnastada kõigepealt täiskasvanuhariduse olulisemad eesmärgid ja põhimõtted (mida üritatakse praegu sõnastada elukestva õppe strateegias); Täiskasvanuharidusel on

tunduvalt laiemad eesmärgid, igal juhul ei saaks täiskasvanuhariduses piirduda vaid "tööjõu varustamisega".

Teise sammuna näen tööd seadusandluse reguleerimises (nt. Täiskasvanukoolituse seadus on Eestis tööalase koolituse keskne).

b) keskenduda elukestva õppe keskkonna kujundamisele, vastavate riiklike alasüsteemide loomisele

Täna on olulisem elukestva õppe keskkonna kujundamine, mille üheks osaks on ka tööalane koolitus.

Selleks, et võiksime rääkida koolitussüsteemist, peaks olema loodud hulk riiklike alasüsteeme (õppejõudude ettevalmistamiseks, õppevahendite sh. mudelite loomiseks, selline õppekorraldus, et õppetulemust oleks võimalik käsitleda kvalifikatsioonina jpm.).

c) tegeleda rahastamismudelite väljatöötamisega

Rahastamismudeli väljatöötamine on väga oluline, sest vastavat mudelit vajame ka struktuurfondide rakendamiseks.

d) soodustada erinevate tegutsejate koostööd

Tööhõiveametite ja koolitusasutuste koostöö peab suurenema ning lähenema ettevõtete vajadustele.

[Tööalase koolituse] süsteem vajab pidevat uuendamist, st. kõigi selle valdkonnaga tegelevate organisatsioonide vahelist suuremat koostööd, informeeritust.

e) tegutseda selles suunas, et koolitusele järgneks ka võimalus seda rakendada

Süsteem vajab täiustamist just töökohtade loomise, riskigrupi sattunud inimestesse suhtumise jne. osas, mis eeldab koolitust riskigruppidesse mittekuuluvatele ametnikele, omanikele jne.

f) võimaldada koolitust laiemale ringile (mitte ainult riskigruppidele, vaid ka töötavatele) ja laiemate valikuvõimalustega

Tuleks toetada ka nende inimeste koolitust, kes võiksid täita vastutusrikkamaid ülesandeid ja vabastada oma töökoha töötutele.

Tähelepanu pöörata ka spetsiifilistele erialastele koolitustele.

Enamik eksperte oli seisukohal, et seda valdkonda tuleb pidada prioriteetseks ka järgmistel aastatel. Samas just need eksperdid, kes olid eriti kriitilised tööalase süsteemi kui terviku suhtes, pidasid küsitavaks ka võimalust saavutada läbimurret tööalase koolituse süsteemi parendamises, jäädes prioriteedi endise sõnastuse raamidesse. Alates sellest, et ...

"Me ei tea isegi seda, kuidas see prioriteet on eelnevate aastate jooksul realiseerunud" ning "sama sõnastus ilmselt pole kohane", kuni "täna on olulisem elukestva õppe süsteemi kujundamine, mille üheks osaks on ka tööalane koolitus", "tuleb määratleda ka mõistena – mis on tööalase koolituse süsteem, ... tuleks alustada laiemalt –... reguleerida [mitte] vaid tööalast koolitust".

Seega tööalane koolitus on igal juhul oluline täiskasvanuhariduse valdkond, mis igati väärib prioriteetseks pidamist, kuid osa eksperte peavad olukorra parendamise eelduseks täiskasvanuhariduse süsteemi kui terviku väljaarendamist

[Kui lähtuda eesmärkidest, et täiskasvanuharidusega luuakse igale inimesele võimalus omandada ja täiendada teadmisi, oskusi, kogemusi, siis ei saa piirduda kindlasti 2000–2003 sõnastatud prioriteetidega, mis on väga tegevuskesksed ja ei mõjuta oma rakenduses protsesside arengut]

ning elukestvat õpet tagava keskkonna kujundamist.

Prioriteet 2: väikeettevõtluse alustamise alane koolitus

Valdav enamik eksperte pidas väikeettevõtluse alustamise alast koolitust oluliseks ning selle jätkuvalt prioriteediks lugemist täiskasvanuhariduse edendamisel.

Poolt argumentidena toodi esile:

a) Euroopa kogemus

See on kaaseaegne euroopaliku majandusarengu suund.

Väikeettevõtluse arengule pööratakse tähelepanu kogu Euroopas.

b) töökohtade tekitamise võimalus kõrge tööpuuduse ja väheste ressursside tingimustes

Ettevõtluse arendamine peab olema alati üheks prioriteediks kui seada eesmärgiks majanduskasv ja töökohtade tekitamine.

Uute töökohtade loomine on hädavajalik. Üks võimalus selleks on ise ettevõtjaks hakata ja oma firma luua. Meil on majandusministeeriumi poolt vastav strateegia välja töötatud.

See võimalus peaks pidevalt olema, sest suurettevõtlust me ju siin edendada ei saa.

Meie ressursside vähesuse tõttu on see sobivaim ettevõtluse vorm ning läbi koolituse saab arendada majandust ning vähendada tööpuudust.

See jääb ka edaspidi üheks võimaluseks end tööga kindlustada

c) ettevõtjate (nii tegutsevate kui potentsiaalsete) puudulikud teadmised ja oskused

Suur osa väikeettevõtjaist on ikka ju veel suhteliselt teadmatud paljudes juhtimise, planeerimise jms. küsimustes.

Ettevõtlikkus on meil tagasihoidlikult arenenud, inimestel puuduvad teadmised ja kogemused.

Inimestel lihtsalt puuduvad ettevalmistus ja teadmised.

d) selline koolitus võiks olla täienduseks rahalisele toetusele väikeettevõtluse alustamiseks

Rahalised toetused väikeettevõtluse alustamiseks ... üksi ei pruugi panna alust efektiivsele ettevõttele, mistõttu võib toetusi kombineerida ettevõtluse alustamise alase koolitusega.

e) teatud kategooriate (nt. maainimeste) puhul on väikeettevõtlus ainsaks tööhõive võimaluseks

Sageli on see maainimestele ainuke võimalus tööd saada.

Huvi sellealase koolituse vastu on olnud väga suur.

Enamgi veel, avaldati arvamust, et “*alustamise koolitusele peaks järgnema etapiviisiline jätkukoolitus, sest paljud alustajad pankrotistuvad tõenäoliselt seetõttu, et napib edaspidiseks vajalikke teadmisi, suhteid, kogemusi jne. Neid võiks saada kursustel kohtudes omasugustega*”.

Väikeettevõtluse alustamise alast koolitust **ei pidanud oluliseks** need eksperdid, kes arvasid, et sellega on tegeletud (juba pikka aega) piisavalt ja selleteemalisi koolitusi on korraldatud juba niigi arvukalt. Teine oluline argument seisnes selles, et olemasolev majanduskeskkond soodustab suurettevõtlust. Alles suurettevõtluse ideoloogiast loobumise järel oleks mõtet koolitada väikeettevõtjaid.

Seni pakutud väikeettevõtluse alustamise alasele koolitusele hinnanguid praktiliselt ei antud, vaid üks ekspert mainis, et “*see tase, mida tegijad praegu normaalseks peavad, on diletantlik ja ebaefektiivne*”. Iseasi, mida võib järeldada, kui kõrvutada väited selle kohta, et ettevõtjate teadmised on puudulikud, arvamustega, et koolitusi on pakutud piisaval hulgal.

Enamik eksperte pidas oluliseks, et väikeettevõtluse alustamise alane koolitus oleks prioriteet ka järgmistel aastatel. Samas, kaugeltki mitte kõik eksperdid, kes pidasid seda valdkonda oluliseks, ei arvanud, et see peaks kuuluma **täiskasvanuhariduse** prioriteetide hulka. Eelkõige käib see nende ekspertide kohta, kes lähtusid mitte niivõrd koolituse kui sellise olulisusest, vaid täiskasvanuhariduse arengu terviklikust nägemusest:

Ma ei poolda, et Valitsuse riiklikud prioriteedid sisaldavad mõnda koolitusteemat. Vastavad prioriteedid peaks kaasa aitama süsteemi üldisele arendamisele, mitte loetlema koolituste pealkirju.

See on oluline, kuid sellega peaks rohkem tegelema Tööturuamet. Pealegi ei oleks vaja panna põhirõhku ainult koolitusele.

Tuleks sisse viia tööturukoolituse programmidesse, kutsekoolide õppekavadesse, see on tööturukoolituse keskne element.

Seega vastus küsimusele: kas pidada väikeettevõtluse alustamise alast koolitust täiskasvanuhariduse prioriteediks ka järgnevatel aastatel, sõltus eksperdi lähenemise üldideoloogiast.

Prioriteet 3: sotsiaalse kohanemisvõime alane koolitus õpetajatele, nõustajatele, koolitajatele ja koolipsühholoogidele tööks riskigruppidesse kuuluvate või kohanemiskustega isikute sotsiaalse kohanemisvõime arendamisel

Valdav enamus eksperte oli seisukohal, et seegi täiskasvanuhariduse prioriteet peaks olema tähelepanu keskpunktis ka järgnevatel aastatel. Seejuures jagasid niisugust

arvamust väga erineva taustaga eksperdid: tööturuameti spetsialistid, kõrgkoolide õppejõud ja uurijad, ministriumide ametnikud, koolitajate esindajad. Põhjustena toodi esile mitmeid asjaolusid. Näiteks:

Neid ameteid pidavaid inimesi on hädapärast vaja julgustada ja toetada, et nad kõigepealt ise oleksid suutelised kohanema ja siis ka teisi õpetama.

Pikaajalised töötud, kes on olnud tööturult eemal aasta ja kauem, vajavad reeglina teistsugust kohtlemist, kannatlikkust nõustaja poolt ja kindlasti psühholoogilist nõustamist.

Kohanemine sõltub mitte ainult riskigrupi liikmetest, vaid eelkõige neid ümbritsevatest inimestest. Kui selline koolitus seda põhimõtet arvestab, on ta igal juhul vajalik.

Kogu töö tuleb individuaalsele tasandile viia, meie konsultandid aga on madala kvalifikatsiooniga.

Pooldajate puhul tuleks siiski ühte aspekti veel eraldi esile tõsta: põhjendades antud prioriteedi jätkuvat vajalikkust, tõid eksperdid tihtipeale esile mitte niivõrd selle prioriteedi enda, so. sotsiaalse kohanemisvõime alase koolituse õpetajatele, nõustajatele, koolitajatele ja koolipsühholoogidele, kuivõrd probleemi laiemalt – “Paljud kohanemiskustega inimesed ei tea üldse, mida nad tahavad, rääkimata enesetundmisest.” “Sotsiaalse tõrjutuse vältimiseks tuleb potentsiaalset tõrjutut võimalikult aktiveerida.”; “Mida rohkem suudame sellist koolitust pakkuda, seda paremaks muutub keskkond ning inimeste toimetulek.”

Teisalt väärivad ülimalt suurt tähelepanu nende ekspertide seisukohad, kelle arvates antud täiskasvanuhariduse prioriteet ei peaks olema edaspidi esmatähtis. Põhjusena toodi valdavalt esile asjaolu, et selline koolitus peaks olema või juba on (vähemalt kavade tasandil) kõrgkooli õppekava osa ning konkreetne täiendkoolituse temaatika ei saa olla riiklik prioriteet. Viimane peaks kujutama endast midagi enamat.

Uuenenud õpetajakoolituse õppekavad ülikoolides näevad seda kõike ette – see on õpetajate, nõustajate, koolipsühholoogide täienduskoolituse problemaatika – seda ei saaks käsitleda riikliku prioriteedina, vaid täienduskoolituse temaatikana.

Ma ei poolda, et riiklikud prioriteedid sisaldavad mõnda koolitusteemat. Vastavad prioriteedid peaks kaasa aitama süsteemi üldisele arendamisele, mitte loetlema koolituste pealkirju.

Seda koolitust peaks tagama tasemekoolituse olemasolevad vormid.

Seega oli osa eksperte pooldaval, teine osa aga eitaval seisukohal küsimuses, kas sotsiaalse kohanemisvõime alane koolitus õpetajatele, nõustajatele, koolitajatele ja koolipsühholoogidele tööks riskigruppidesse kuuluvate või kohanemiskustega isikute sotsiaalse kohanemisvõime arendamisel peaks olema jätkuvalt täiskasvanuhariduse riiklik prioriteet. Küll aga oldi üksmeelel selles, et nimetatud problemaatikaga endaga tuleb tegeleda ka edaspidi.

Prioriteet 4: koolitajate koolitus

Koolitajate koolitust pidas enamik eksperte tegevuseks, mis peaks täiskasvanuhariduse edendamisel ka edaspidi olema üks riiklikke prioriteete. Põhjenduseks toodi, et täiskasvanute koolitamisel kasutatakse valdavalt koolis kasutatavat metoodikat, sest täiskasvanute koolitamise metoodikat – andragoogikat ei tunta piisavalt või siis puudub paljudel (eriti vene keeles õpetavatel) koolitajatel andragoogikapõhimõtete rakendamise oskus. Aga ka seda, et õpetada saab see, kes teab ja oskab, et on vaja tõsta koolitajate professionaalsust. Rõhutati ka vajadust empiiriliste uuringute järele, mis omakorda toetuksid teooriatele. Sellega ei tegeleta ja tagajärjeks on Eesti ühiskonna- ja kultuuriseostest välja jääv fragmentaarne õpe, milles isegi lähtekohad on sõnastatud suvaliselt.

Nimetatud prioriteedi jätkuvat tähtsustamist põhjendati samuti kvantitatiivsest aspektist. Nii märgiti, et „...elukestva õppe keskkonna loomine ning oluliselt laiemate võimaluste loomine täiskasvanutele õppimiseks eeldab ka suurema arvu koolitajate olemasolu“, „...Meil on vähe täiskasvanu koolitajaid, sageli tegelevad sellega ametnikud jt, kes ei valda metoodikaid“ või „Kas keegi tõesti arvab, et kui 2000. aastal koolitati $x+5$ koolitajat, siis neid jätkub igavesti ja edaspidi ei ole mingit muret. Või arvatakse, et kaevuri koolitajal jätkub tööd igavesti ja mingeid uusi erialasid ei tule?“

Äärmiselt oluliseks tuleb lugeda ka arvamusi, mis vaatlesid koolitajate koolitust kui riiklikku prioriteeti veidi laiemalt, olles aga seejuures ühel juhul antud prioriteedi jätkuva tähtsustamise poolt, teisel juhul aga mitte.

Selleks et ellu viia täiskasvanuhariduse olulisemaid eesmärke, vajame lisaks täiskasvanukoolitajatele, kelle pädeva tegevuse reguleerimiseks tuleb rakendada täiskasvanukoolitaja kutsestandard, täiskasvanuhariduse valdkonna asjatundjad, kes suudavad osutada vastavaid teenuseid, näiteks nn. haridustee nõustamine (ei tohi segamini ajada tööturukoolitusega ja toimetulekukoolitusega), vajame täiskasvanukoolituse spetsialiste, kes jagavad ja mõistavad koolituse juhtimise ja täiskasvanu õppimise spetsiifikat.

Koolitajate koolitust ma taolises sõnastuses jätkuvalt enam prioriteediks ei loeks. Kuna täiskasvanute koolitajate töö kvaliteedile tuleks siiski tähelepanu pöörata, oleks otstarbekas jätkata täiskasvanute koolitaja kutsestandardi väljatöötamist ning seada prioriteediks täiskasvanute koolitajate kutse kvalifikatsiooni omistamise käivitamine (Kutseseaduse alusel).

Mõni ekspert oli ka arvamusel, et koolitajate koolitamine ei peaks edaspidi üldse olema täiskasvanuhariduse riiklik prioriteet, sest on sellises sõnastuses liiga üldine või umbmäärane eesmärk.

Prioriteet 5: kodanikuõpetus ja osalusdemokraatia

Kõige kahtlevamad olid eksperdid selle prioriteedi suhtes. Üks ekspert märkis, et see prioriteet on end 2003. aastaks juba ammendanud. Leiti, et see peaks rohkem formaalhariduse roll olema ning seda tuleks kasvatada alates varasest lastetoast. Kodanikuõpetust peeti küll iseenesest oluliseks teemaks, kuid arvati, et toimetuleku seisukohalt ei ole see esmase tähtsusega.

Samas arvas osa eksperte, et see peaks jätkuvalt olema kõige olulisem prioriteet, et teadlikult murda "vanu" väärtusi. Siiski märgiti, et see peaks olema formuleeritud pigem täiskasvanuhariduse eesmärkide tasandil.

Kodanikuõpetus ja osalusdemokraatia tuleks prioriteedina sõnastada täiskasvanuhariduse eesmärkide tasandil – see on läbiv prioriteet.

Samuti peeti kodanikuõpetust väga vajalikuks, kuna hoiakuid saab kujundada läbi koolituse, mis omakorda aitab kujundada kodanikuühiskonda. Üks ekspert rõhutas sellise koolituse vajadust esmajoonel muukeelse elanikkonna korral.

Sealjuures tõdeti, et sellele koolitusele on raske saada raha, samuti puuduvad ka vastavad õpikud.

Samas tuleb tõdeda, et ühtki õpikut, mida oleks võimalik võtta tõsiselt ja mida saaks inimestele soovitada, ei ole seni veel ilmunud. Koolide ühiskonnaõpetus on nagu õnnetusehunnik programmi serval.

Paar eksperti leidis, et koolituse kaudu tuleks mõjutada neid, kelle järgi joonduvad tavakodanikud, kuna kõlblus on praegu riigi üks nõrgemaid kohti. Samas arvati, et "...kõlbline käitumine, ausad otsustused, eetilisus, isamaalisus ja patriotism – need on väärtused ja veendumused, mida ei saa muuta otseriinnakuga koolitusel, vaid samm-sammult igapäevaelus." Märgiti ka, et "...enne tuleb tegelikkus nende põhimõtetele vastavusse viia. Praegu õpetaksime tuuleveskitega võitlema".

Täiendavad prioriteedid

Mitu eksperti märkis, et tegelikult puudub praegu riiklik koolitussüsteem (või süsteem on kaootiline), sest enamiku koolitusest teevad ära eraettevõtted. "Riik tegeleb mingil määral vaid töötute koolitusega ja avaliku sektori töötajate koolitusega (õpetajad on hea näide teine kohati isegi "ülekoollitatud" seltskond on riigiametnikud). Seetõttu on raske pikaajalistest prioriteetidest rääkida, sest erakoolitusfirmade peamiseks motivaatoriks on turunõudlus, mitte riigi plaanid." "Selleks, et võiksime rääkida koolitussüsteemist, peaks olema loodud hulk riiklike alasüsteeme (õppejõudude ettevalmistamiseks, õppevahendite s.h. mudelite loomiseks, selline õppekorraldus, et õppetulemust oleks võimalik käsitleda kvalifikatsioonina ja palju muud)."

Seetõttu peeti esmajärjekorras vajalikuks **elukestva õppe süsteemi väljatöötamist**. Oluline on "eluaegse õppe süsteemi väljatöötamine, seda toetava maksupoliitika ja rahastamisskeemide väljatöötamine ja kehtestamine"; "elukestva õppe strateegia ja selle baasil täiskasvanute täiend- ja ümberõppesüsteemi loomine." Üks ekspert soovitas üle võtta Soomes loodud süsteemi. "Võiks võtta 1:1 üle Soomes kujunenud süsteemi ja lõpetada see viljatu "mõtlemine" ära, mis ei saa produtseerida rahuldavaid tulemusi." Seoses liitumisega Euroopa Liiduga peeti äärmiselt oluliseks EL elukestva õppe juhendmaterjalide ja seal olevate rõhuasetuste arvesse võtmist.

Märgiti, et praegu praktiliselt puuduvad Eestis täiskasvanuhariduse edendamiseks vajalikud **tugisüsteemid**. "Haridusministeeriumis tegeleb selle valdkonnaga vaid

ÜKS!!!! inimene ja sellegi ametikoht on ohus struktuuri uuendamisel. Põhitöö teevad täna kolmanda sektori esindajad, mis pole normaalne. Luua tuleks selline tugisüsteem kui riiklikult finantseeritud TÄISKASVANUHARIDUSE INSTITUUT.”

Märgiti, et tuleks luua võimalused neile inimestele õppimiseks, kes seda väga vajavad, kuid kellel puuduvad selleks ressursid. *“Kokkuvõttes taanduvad paljud asjad eraldatavate rahade taha. Täna on need summad, mis eraldataks näiteks riskirühmade koolituseks, ebanormaalselt madalad.”* Sellega seoses rõhutati rahastamise olulisust. Leiti, et kui riik selle pealt kokku hoiab, siis jäämegi madalakvaliteedilise tööjõuga maaks. Seetõttu peeti vajalikuks täiskasvanuhariduse riikliku finantseerimise olulist suurendamist, sealhulgas tööpoliitika aktiivsetele meetmetele minevate summade tõstmist, samuti täiskasvanuhariduse **rahastamismudeli** väljatöötamist. Rõhutati ka vajadust **maksusüsteemi** ümberaatamiseks. Vajalik on, et *“...materjalne huvi toetaks õppimissoovi, et tööandjale oleks kasulik oma töötajaid koolitada jne.”*

Oluliseks peeti **info- ja nõustamissüsteemi** (sealhulgas karjäärinõustamine, mis ei pakuks teenust ainult noortele, vaid ka täiskasvanutele) väljatöötamist ja rakendamist.

Väga oluliseks peaksin lisaks ka täiskasvanute õppimise toetamisega seonduvat nõustamis- ja konsultatiivteenuse arendamist. Sellise teenuse väljaarendamine eeldab koostööd nii Sotsiaal-, Majandus- ja Haridusministeeriumi vahel, samuti kutsekoolide, ülikoolide, koolitusfirmade vahel (näide Iirimaalt ja Soomest).

Tugisüsteemist pean olulisemaks õppimisvõimalusi kajastava infosüsteemi väljatöötamist, lisaks sellele karjäärinõustamissüsteemi käivitamist, mis ei pakuks teenust ainult noortele, vaid ka täiskasvanutele.

Täiend- ja ümberõppe, kutsenõustamise kättesaadavaks tegemine kõigile, kes seda vajavad.

Pean olulisimaks tööalase koolituse ja kutsenõustamissüsteemi lõplikku korrastamist...

Mis puutub info mittekättesaamisesse erinevate koolitusvõimaluste kohta, samuti õpitu abil oma koha leidmisse tööturul, siis seda on loetud Eestis probleemiks juba rida aastaid, kuid midagi olulist kahjuks muutunud pole. Siiani püüab iga koolitusasutus ennast ise müüa, ühtne infosüsteem puudub.

Rõhutati **täiskasvanute koolitajate koolituse ja litsentseerimise** olulisust.

Lisaks pean vajalikuks prioriteediks täiskasvanuhariduse ja täiskasvanukoolituse spetsialistide ettevalmistamist akadeemilise hariduse tasandil ja riigi huvi (sh. on vajalik riiklik tellimus), et selles valdkonnas tegutseksid asjatundjad, kes suudavad ja oleks võimelised vastavaid protsesse juhtima, analüüsima, hindama ja arendama täiskasvanuhariduse kõikidel tasanditel (formaal, nonformaal, informaal), kes omavad lisaks orientatsioonile selles valdkonnas teadmisi protsesside arendamiseks ja hindamiseks. ...Vastasel juhul kujuneb sellest valdkonnas manipuleerijate

valdkond ja levima hakkavad nn. saalikoolitused, kus inimesi lummutakse sotsiaalpsühholoogia naiivsete rakendustega.

Selleks et ellu viia täiskasvanuhariduse olulisemaid eesmärke, vajame lisaks täiskasvanukoolitajatele, kelle pädeva tegevuse reguleerimiseks tuleb rakendada täiskasvanukoolitaja kutsestandard, täiskasvanuhariduse valdkonna asjatundjad, kes suudavad osutada vastavaid teenuseid, näiteks nn. haridustee nõustamine (ei tohi segamini ajada tööturukoolitusega ja toimetulekukoolitusega), vajame täiskasvanukoolituse spetsialiste, kes jagavad ja mõistavad koolituse juhtimise ja täiskasvanu õppimise spetsiifikat. Selles osas võin väita, et näiteks paljudes Eesti maakondades ei ole niivõrd puudu rahast, kui inimestes, kes orienteeruvad täiskasvanuhariduse/koolituse valdkonnas, kes suudavad vastavaid protsesse ja tegevusi käivitada, arendada ja pakkuda ka konsultatiivset või nõustamisalast teenust.

...oleks otstarbekas jätkata täiskasvanute koolitaja kutsestandardi väljatöötamist ning seada prioriteediks täiskasvanute koolitajatele kutsekvalifikatsiooni omistamise käivitamine (Kutseaduse alusel).

Oluliseks peeti ka töötajate kvalifikatsioonisüsteemi (Kutsekoda) kui möödapääsmatu tugistruktuuri lõpuni välja arendamist ja sidumist nii siseriiklike koolitustulemuste mõõtmisega kui ka teiste Euroopa riikide vastavate võrgustikega.

Vajalikuks peeti ka täiskasvanutele ligipääsu suurendamine **tasemekoolitusele**. Selleks oleks vaja "...suurendada täiskasvanutele määratud õppe (kaugõppe) osakaalu nii põhihariduse, keskhariduse (sh. kutsekeskhariduse) kui kõrghariduse tasemel." Samuti märgiti vajadust "...akadeemilise (formaal-) ja täiskasvanute (mitteformaal)hariduse alase koostöösüsteemi välja töötamiseks, nagu see toimib edukalt näiteks Põhjamaades." Rõhutati ka vajadust tegelda mitteformaalse ja informaalse hariduse tunnustamise ja hindamise küsimustega.

Valdkondadest mainiti

- esmajärjekorras tööalast koolitust (sealhulgas täiskasvanutele kutseomistamise eelset koolitust ja kutsealast täiendkoolitust), samuti kutseõpet;

Tööalase koolituse jätkuvat arendamist (sh. riiklikes kutseõppeasutustes tööalase koolituse pakkumise suurendamist ning kvaliteedi tõstmist) koos senisest oluliselt suurema riikliku finantseerimise kavandamisega.

Pean olulisimaks tööalase koolituse ja kutsenõustamissüsteemi lõplikku korrastamist ja kutsehariduse kooskõlla viimist tööturu nõuetega.

Arvan, et eelistada tuleks täiskasvanutele kutseomistamise eelset koolitust ja kutsealast täiendkoolitust, sest vaadake kui madal on meie tootlikkuse tase. Korralik koolitus peaks vähemalt teoreetiliselt olema kõrgema tootlikkuse saavutamise vahend

- innovatsioonikoolitust;

...teadmiste-/innovatsioonipõhisele majandusele/ühiskonnale üleminekut soodustav koolitus.

Innovatsioonikoolitus (seostatuna ettevõtluskoolitusega aga rõhuasetusega mitte alustavatele, vaid kasvavatele ettevõtetele).

- koolitust, mis aitab luua uusi töökohti ja vabastada töökohti riskigruppi kuuluvatele inimestele;
- Euroopa Liidu alast koolitust;

Euroopa Liidu alane koolitus ning kutseõpetus. Ühinemisel peaksid teadmised EL-st ja kutseoskused vastama EL nõuetele.

- sotsiaalsete oskuste arendamise alast koolitust (eriti riskigruppidele);
- väikeettevõtluse alast koolitust;
- põhioskuste õpetamist;

Mina pööraksin tähelepanu just "Võtme kompetentsuste" mõistmisele ja nende oskuste vajalikkusest aktiivsele teavitamisele ning vastavate oskuste vahendamise süsteemi loomisele. Ehk muutuksime siis kõik tegusamateks ja nutikamateks kõige paremas mõttes.

- lapsevanemate koolitust;

Laste areng sõltub eelkõige nende esimestest eluaastatest, st. lapsevanematest. Vastav koolitus algab heal juhul alles siis, kui lapsed lähevad lasteaeda. Nõrk on ka metoodika, mille tõttu enamus lapsevanemaid hoidub õppimisvõimalustest kõrvale.

...peame väga oluliseks lapseootel naiste ja noorte lapsevanemate koolitamist lapse arengupsühholoogia, arengukeskkonna loomise, vanemlike võimaluste ja kohustuste valdkonnas.

Seda, et praegune põlvkond oskaks elada ise ja kasvatada järeltuisid elama ausalt, kõlbeliselt, eetilisel, nii sotsiaalset kui füüsilist keskkonda arvestavalt ja säästvalt, kaaskodanikke arvestavalt ja üksteist toetavalt jne.

- ühiselulist tegevust

...ühistegevusalane koolitus, kuna selle puudumuse tõttu kaotab Eesti riik aastas miljoneid.

- kodanikukoolitust;
- õpetajaskonna lai koolitust ohuallikate äratundmiseks

...käitumine HIV kandjatega, narkouimas olijate märkamiseks jne ning mitte ainult iseenda ohutuks tegutsemiseks vaid ka laialdaseks selgitustööks nii õpilaste, nende vanemate kui ka kogu elanikkonna teavitamiseks ja õigeks tegutsemiseks.

- erialaõpetajate ERIALAST täiendkoolitust.

Spetsiifiliste **sihtgrupp**idena mainiti

- alla 17-aastaseid põhiharidussüsteemist väljalangenud noori;
- ilma põhihariduseta täiskasvanuid;
- seniore;
- muukeelset elanikkonda;

...elukestva õppimise kui muutuvast ühiskonnas toimetuleku eelduse propageerimist muukeelse elanikkonna hulgas ja selleks õppimisvõimaluste loomist.

- vangist vabanenuid;

Luua võimalused neile inimestele õppimiseks, kes seda väga vajavad, kuid neil puuduvad selleks ressursid. Vangist vabanutel on väga väike võimalus uuesti tööellu astuda, sest keegi ei soovi neid. Selleks võiks luua riiklikud ettevõtted, kus nad uuesti end leiaksid ja siis leiaksid neid ka erasektori tööandjad

- kutsehariduses töötavaid erialaõpetajaid;

...kutsehariduses töötavate erialaõpetajate erialase täiendkoolituse vajaduste väljaselgitamist ja koordineerimist.

- ametnikke, sealhulgas migratsiooniga tegelevad ametnikke;

...migratsiooniga tegelevate ametnike koolitamine: piirivalve, kohalik omavalitsus, politsei, tervishoid jne., sest migrandid ei oska tõenäoliselt eesti keelt, et igapäevase elukorraldusega toime tulla;

- pensionile jäävaid ja jäänud õpetajaid;

...peame oluliseks koolitada pensionile jäävaid ja jäänud õpetajaid sotsiaaltöötajateks, kelle järgi vajadus näib kasvavat ja seda eriti siis, kui vajatakse inimesi, kes oleksid suutelised tegelema teistest kultuurikeskkondadest tulnutega –asiüülitaotlejatega, põgenikega, tööotsijatega, elukohamuutjatega jne, mis suure tõenäosusega oluliselt suureneb pärast ELga liitumist;

- esimese kooliastme õpetajaid;

Riigi hariduspoliitikas on vähemalt õppekavas kirjutatu põhjal toimunud paradigma muutus, kuid enamus koole ei ole sellele reageerinud ja õppetöö toimub ikka ainekeskselt õpilase isiksust arvestamata. Siit paljude hädade põhjused. Õpetajaid ettevalmistavate kõrgkoolide õppekavad ja organisatsioon ei ole järele jõudnud paradigma muutusele. Seda tuleks nüüd teha kõigi esimese kooliastme õpetajate täienduskoolitusega, nagu tegi Johannes Käis kolmekümnendatel aastatel (loomulikult kaasaegsel tasemel), sest uue paradigma eesmärged ei saavuta vana paradigma meetoditega.

4. TÄISKASVANUHARIDUSE PRIORITEEDID: SOOVITUSED AASTATEKS 2003–2004

Analüüsitud arengukavadest oli Elukestva õppe strateegia projekt see, kus rõhutati, et riiklikud täiskasvanuhariduse prioriteedid peaksid olema kitsamad, kui senised. Samas näitas ekspertküsitleuse analüüs, et riiklikud prioriteedid ei tohiks sisaldada üksikuid koolitusteemasid ja loetlema koolituste pealkirju, vaid aitama kaasa süsteemi üldisele arendamisele. Samuti koorus välja arvamus, et täiskasvanukoolituse süsteemi kui sellist Eestis senini veel ei eksisteeri. Ekspert hinnangute analüüsi põhjal formuleeritavad täiskasvanuhariduse prioriteedid langevad suures osas kokku Elukestva õppe strateegia projektis toodud prioriteetidega aastateks 2002–2004.

Prioriteediks peaks olema **täiskasvanuhariduse süsteemi loomine ja vastava riikliku poliitika väljatöötamine**. Sellega kaasneb vajadus:

- luua **riiklikult finantseeritav institutsioon**, mille ülesannete hulka kuuluks täiskasvanuhariduse süsteemi koordineerimine; riikliku täiskasvanuhariduse poliitika elluviimine; oluline on tihe koostöö teiste täiskasvanuharidusega tegelevate institutsioonidega ja sotsiaalpartneritega;
- välja töötada täiskasvanuhariduse **rahastamismudel** (nii riiklikud vahendid kui ka erasektori vahendid, näiteks sisse viia individuaalsed õppearved nagu on see Hollandis ja Suurbritannias), sealjuures riiklik finantseerimine peaks oluliselt suurenema;
- uuendada **maksuregulatsiooni** (parandused täiskasvanute koolituse seadusesse, samuti tulumaksu seadusesse – muuta maksusüsteemi nii, et see soosiks ettevõtete poolset tasemekoolituse toetamist);
- välja töötada ja rakendada **konsultatiiv- ja nõustamissüsteem** (sealhulgas karjäärinõustamine, mis ei pakuks teenust ainult noortele, vaid ka täiskasvanutele);
- välja töötada õppimisvõimalusi kajastav **infosüsteem**;
- ette valmistada täiskasvanuhariduse ja täiskasvanukoolituse spetsialiste (sealhulgas ka akadeemilise hariduse tasandil riiklik tellimus);
- töötada välja kord **täiskasvanute koolitajate litsentseerimiseks ja akrediteerimiseks** (sealhulgas töötada välja täiskasvanute koolitaja kutsestandard ning käivitada täiskasvanute koolitajatele kutsekvalifikatsiooni omistamine);
- suurendada täiskasvanute **ligipääsu tasemeharidusele** (laiendada hariduse omandamise võimalusi kaugõppes; luua võimalused kord haridussüsteemist väljalangenule sinna tagasipöördumiseks (näiteks mitmesugused tasandusõppe kursused));
- välja töötada eelneva töö- ja õpikogemuse arvestamise kord õpingute jätkamisel formaalharidussüsteemis.